Arthur van Schendel

samengesteld door H.A. Gomperts, Corinna van Schendel en Gerrit Borgers

bron

H.A. Gomperts, Corinna van Schendel en Gerrit Borgers, *Arthur van Schendel*. (Schrijversprentenboek 19). De Bezige Bij, Amsterdam / Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, Den Haag 1976

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/gomp002arth01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

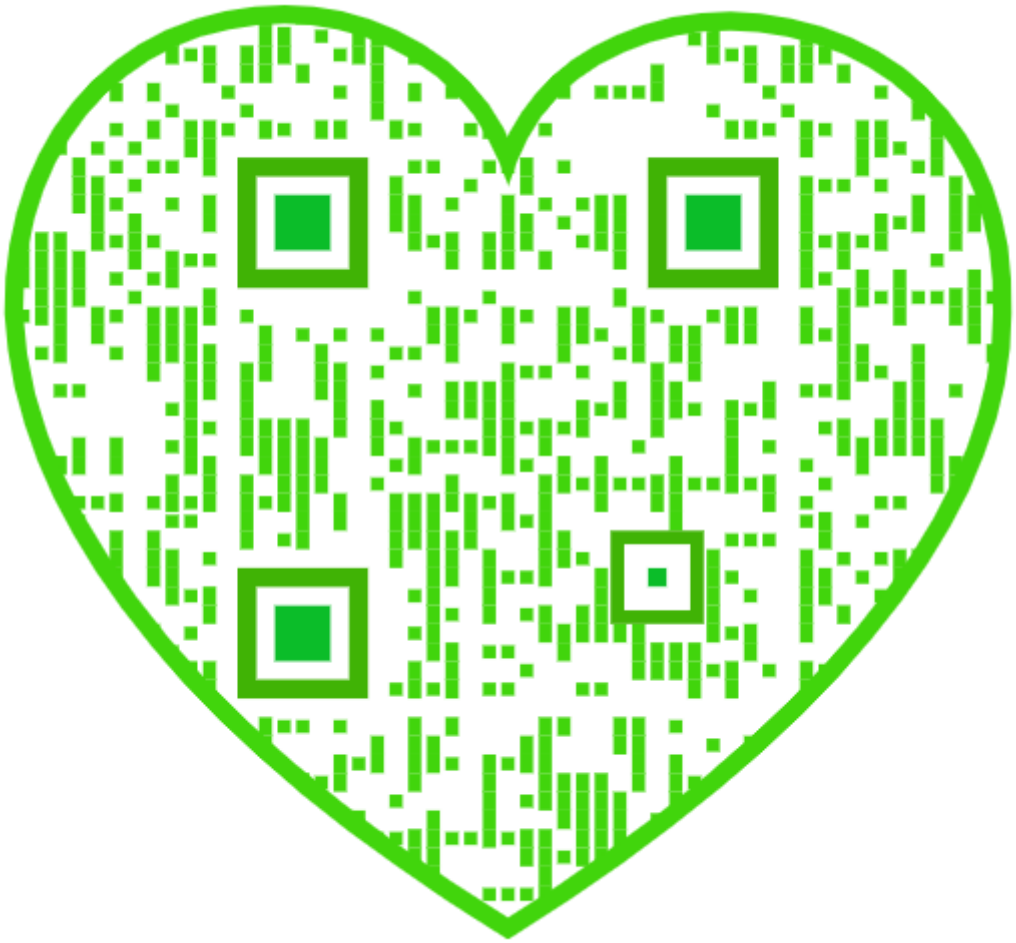

inleiding

Kijkt men naar de lijst met de namen van de plaatsen waar Arthur van Schendel heeft gewoond, dan lijkt hij een permanente verhuizer. Geboren in de tropen, verblijft hij gedurende twee wat langere perioden in Nederland: als jongen en als man van middelbare leeftijd. Daartussen vallen voor zijn vorming beslissende jaren in Engeland en daarna langduriger verblijven in Italië en Frankrijk, telkens weer met gependel naar huis.

Niemand in onze literatuur is tegelijkertijd Nederlandser en kosmopolitischer. Wie hem het ene ogenblik meende te kunnen vastpinnen als een ongeneselijke dromer onder de Zuideuropese zon, vindt hem even later terug als een waardig ingezetene van een aantal Hollandse steden die de indruk maakt nooit te zijn weggeweest.

Die dubbelheid valt ongeveer samen met een tweeledigheid in zijn werk: hij schreef romantisch-kosmopolitische boeken zoals *Een zwerver verliefd* en een aantal klassiek aandoende Hollandse romans.

In de romantische boeken vindt men gevoelens die iets betekenen voor de jeugd van meer dan één generatie. Het zwerven, het nergens thuishoren, het buiten de maatschappij staan - dit sentiment spreekt op het ogenblik misschien wel meer lezers aan dan het geval was in 1904, toen dat boekje verscheen. Ook de dubbelzinnigheid erin, de combinatie van liefde en kuisheid, is, lijkt mij, opnieuw aan de orde. Het zwerven met een erg mooi, maar ook erg onpersoonlijk, meisje dat men niet mag aanraken omdat zij van iemand anders is. Het is een situatie die zowel verlangens als angsten idealiseert en rechtvaardigt. En hoewel Tamalone, de zwerver, genoeg man van de daad is om haar tekortschietende minnaar te doden, ook deze activiteit behoudt het karakter van een dagdroom. Het meisje blijft onbereikbaar, doordat ze zelf ook doodgaat en Tamalone loopt tenslotte geen erotische risico's. Geen verantwoordelijkheid, geen gezin, geen maatschappij. Ook in het vervolg *Een zwerver verdwaald* ontsnapt hij eraan. De liefde blijft een droombeeld, een heimwee, waar men wel achter aan zit, maar dat toch ook zo genadig is om onbereikbaar te blijven.

Typerend voor deze romantische dubbelzinnigheid die begeert en terugdeinst tegelijkertijd, is bijvoorbeeld deze beschrijving van Tamalone's gemoedstoestand ‘zijn hart bleef koel in de onwrikbare zekerheid, dat slechts het onverwachte schoon is en het ontvangen waard.’ De koelheid (Tamalone als koele beatnik) en het toeval zijn herkenbaar als idealen van recentere generaties en zeker ook deze formule: ‘hij had haar lief zo zéér, dat haar wederliefde hem niet gelukkig zou maken.’

Wat Van Schendel van de romantische verheerlijking van de zwerver, de outcast, overhoudt, ook als de bedoelde dubbelzinnigheid voor meer realiteitszin moet wijken, is het contrast tussen de dichter en de burger, dat als een rode draad door het werk loopt. Letterlijk als een rode draad, want ‘de domme jongen’, wiens verhalen hij zal vertellen, draagt het rode strikje dat het symbool is van de fantasie.

De domme jongen behoort tot het soort mensen dat buiten de maatschappij en haar nuttigheidsidealen staat, de zwervers, de dromers, de geïnspireerden. En bij deze romantische visie behoort ook het verlangen naar een onbereikbaar geluk, een zoeken ook naar een levensmysterie, dat niet ontcijferd kan worden.

In overeenstemming met deze opvatting is Van Schendels stijl, die juist in zijn soberheid, in zijn weglatingen dat mysterie suggereert. Het is duidelijk dat deze schrijftrant is voortgekomen uit een afwijzing van de manier waarop de

impressionisten en de naturalisten vóór hem schreven. De overdaad aan beschrijving die niets meer te raden liet, voortkomend uit de behoefte om een picturale totaliteit tot stand te brengen of van een positivistisch wereldbeeld te getuigen, was ongeschikt om het mysterie te suggereren, dat voor Van Schendel het wezen der dingen was. Men zou kunnen zeggen, dat hij het symbolisme introduceerde in het Nederlandse proza: de muzikale suggestie na de picturale uitvoerigheid.

Wat zijn werk vaak, m.i. niet altijd, redde van de wazigheid die een suggererende, naar vage mysteries verwijzende kunst bedreigt, was een sterke behoefte aan helderheid en nuchterheid. Hij wilde wat de stem in zijn binnenste hem vóórzei, zo nauwkeurig mogelijk noteren, erop vertrouwende dat de bezieling de suggestie van het mysterie in toon en ritme als het ware vanzelf zou overbrengen. Vandaar dat dit in wezen romantische procédé een stijl opleverde die in zijn soberheid ook geschikt werd voor romans en verhalen van een ten dele ander karakter.

Het fregatschip Johanna Maria, De waterman, Een Hollandsch drama, De rijke man en *De grauwe vogels,* met deze vijf Hollandse romans bereiken we, meen ik, het sterkste deel van het oeuvre van Van Schendel; men zou ze zijn klassieke romans kunnen noemen. Er is niet een werkelijke breuk met de romantische verhalen van daarvóór. Wat we daar hebben aangetroffen, heimwee naar een oorspronkelijke zuiverheid, de suggestie van een levensmysterie, is ook hier aanwezig. Maar er zijn een paar verschuivingen. De verheerlijking van het toeval, de estetische benadering van het onverwachte, het ongewilde, heeft plaats gemaakt voor een noodlotsbesef dat men eerder grimmig zou kunnen noemen of, als men wil, tragisch. In *Een Hollandsch drama* wordt her Hollandse calvinisme zowel als subjectieve beleving als in zijn objectieve consequenties in het verlengde van de Griekse tragedie gelegd. De macht van het noodlot wordt gekoppeld aan opvattingen betreffende de praedestinatie, begeleid door onbarmhartig giechelende Haarlemse vrouwtjes als pendanten van de Griekse wraakgodinnen.

Van Schendel behoort niet tot het soort schrijvers dat zijn persoonlijk leven in zijn werk etaleert. Wie, gedreven door een nieuwsgierigheid, die door ernstige lieden zeker ongepast wordt genoemd, iets wil weten over het karakter van de auteur, zijn lotgevallen, zijn problemen, zijn obsessies, kan dat alleen maar sterk getransformeerd en gecamoufleerd in zijn werk vinden. Dit schrijversprentenboek geeft een paar aanknopingspunten voor zo'n subversief onderzoek.

H.A. Gomperts

[Schrijversprentenboek]

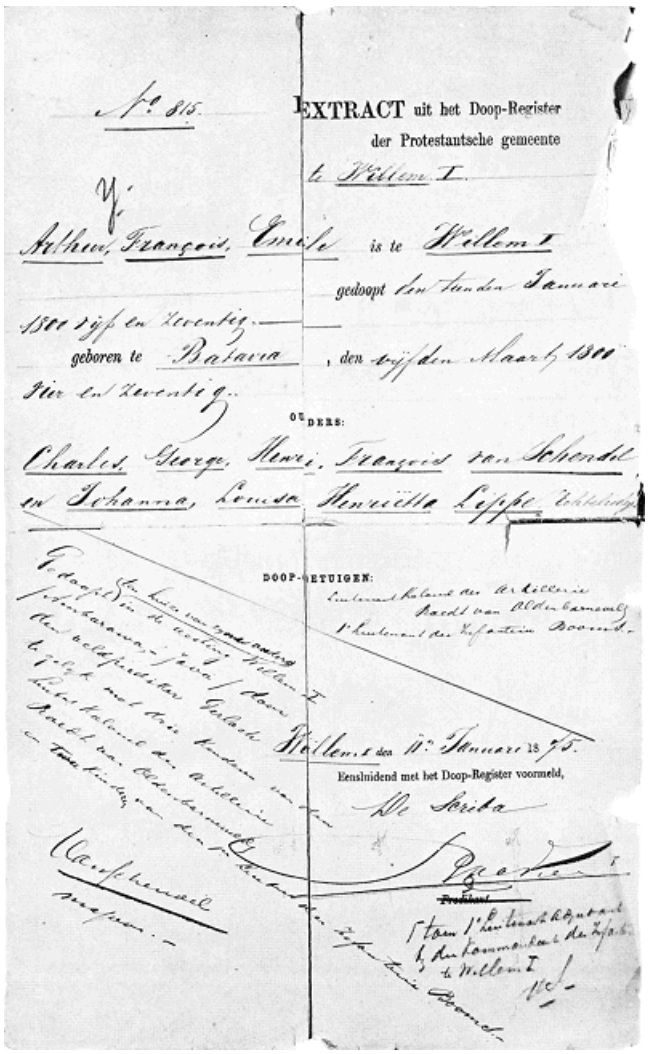

No. 815.

EXTRACT uit het Doop-Register
der Protestantsche gemeente
te Willem I.

Arthur, François, Emile is te Willem I
gedoopt den tienden Januari
1840 vijf en Zeventig.
geboren te Batavia, den dertiende Maart 1840
vier en Zeventig.

OUDERS:
Charles George Henri François van Schendel
en Johanna Louise Henriëtte Leppe

DOOP-GETUIGEN:
Luitenant Kolonel der Artillerie
Baardt van Oldenbarneveld
1e Luitenant der Infanterie Boomsma

Willem I den 11e Januari 1875.

Eenluidend met het Doop-Register voormeld,

1. Extract uit het doopregister.

2. Zijn vader (1835-1880), beroepsmilitair in het Nederlandsch-Indische Leger.

3. Zijn moeder (1844-1913).

Wij liepen over gras onder donkere bomen, het Koningsplein.
Wij woonden in de Gang Scott.

4. Uit ongepubliceerde jeugdherinneringen.

Wij liepen over gras onder donkere bomen, het Koningsplein.
Wij woonden in de Gang Scott.

1874.

5 maart: Arthur François Emile van Schendel geboren in het toenmalige Batavia, als jongste van de vijf kinderen van Charles George Henri François van Schendel, officier in het Nederlands-Indische leger, en Johanna Louisa Henriëtta Lippe.

1875.

10 januari: hoewel zijn vader van katholieke afkomst is, wordt hij hervormd gedoopt in Fort Willem I te Batavia.

Het gezin gaat met verlof naar Nederland en vestigt zich in Haarlem.

1877.

Terug naar Indië.

1879.

Augustus: nadat de vader tot luitenant-kolonel is bevorderd en vervolgens gepensioneerd, vestigt het gezin zich aan het Florapark 25 te Haarlem. Op de bewaarschool aan het Grootheiligland.

5. November 1874, acht maanden oud.

6. De ‘Gang Scott’ te Batavia, waar hij zijn eerste levensjaren woonde.

De boeken, die men al op zijn vijftiende jaar bezat, waren het begin van de verzameling en zij vestigden de bibliotheek. Sommige werden dierbaar om hun zelfswil, andere, omdat zij uit een beminde hand kwamen.

7. Uit ‘Over boeken’.

> *De boeken, die men al op zijn vijftiende jaar bezat, waren het begin van de verzameling en zij vestigden de bibliotheek. Sommige werden dierbaar om hun zelfswil, andere, omdat zij uit een beminde hand kwamen*.

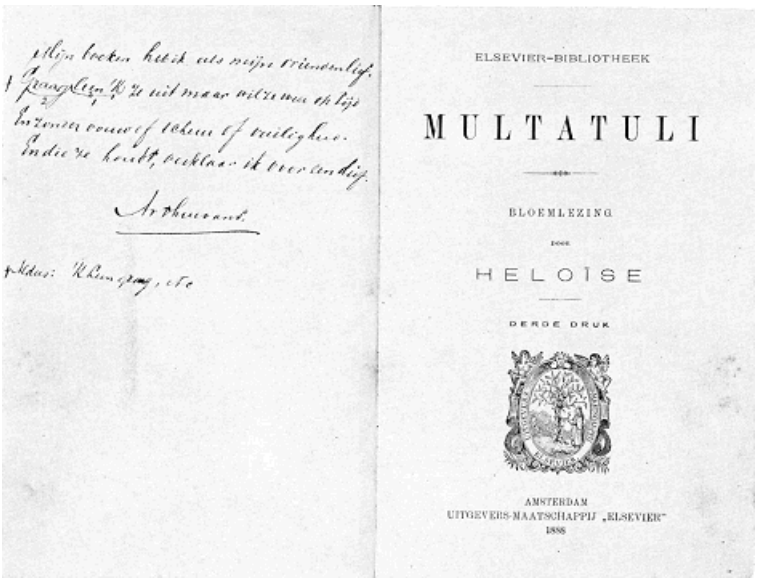

8. In een van zijn eerste boeken, die hij in 1889 heeft aangeschaft, schreef hij een poëtische aanmaning voor eventuele leners.

1880.

Gaat naar de lagere ‘school van Knoop’ in de Begijnestraat te Haarlem.
14 december: overlijden van zijn vader op vijfenveertigjarige leeftijd.

1881-82.

Het gezin, dat van een gering weduwenpensioen moet leven, woont achtereenvolgens in Haarlem, Den Haag en weer in Haarlem.

1883.

April: verhuist naar Crommelinstraat 30 en vervolgens naar vele andere adressen in Amsterdam. Op school aan de Plantage Middenlaan.

1884.

Woont achtereenvolgens in Den Haag, Apeldoorn en Haarlem en weer in Amsterdam.

1886.

Gaat naar de ‘Jongeherenschool’ aan de Ferd. Bolstraat en maakt daar een wekelijks schoolblad, De Vriend van den Babbelaar.

1887.

Na zeer onregelmatig lager onderwijs probeert hij op eigen houtje, maar zonder succes, toelatingsexamen voor de HBS af te leggen.

1888.

Weer op de ‘Jongeherenschool’, waarna hij slaagt voor het toelatingsexamen van de HBS aan de Keizersgracht. Krijgt les van o.a. R.A. Kollewijn. Woont op talloze adressen in De Pijp.

9. Fiore della Neve (M.G.L. van Loghem), redacteur van het tijdschrift Nederland, in 1881.

10. Vlak voor zijn definitief vertrek naar Nederland in 1879.

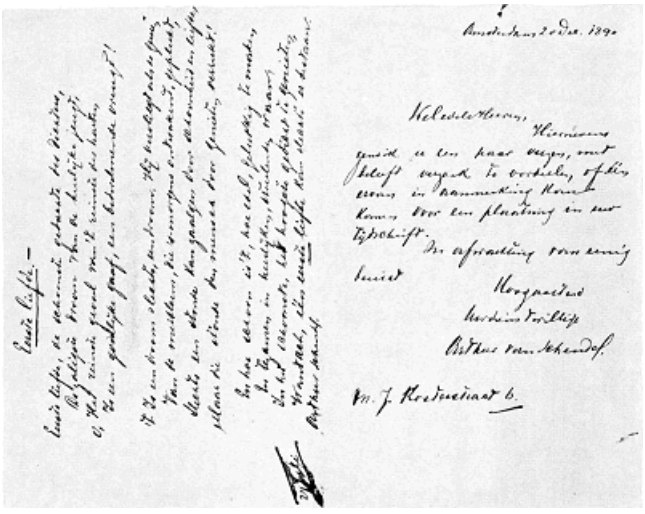

11. Eerste inzending van (niet geplaatste) gedichten aan De Nieuwe Gids.

1889.

Voorjaar: verlaat de HBS.

September: werkt een maand bij de Engelse boekhandel van Kirberger aan het Rokin en besluit zich op Engels toe te leggen. December: gaat alleen wonen.

1890.

Leest veel en bewondert Multatuli, Toergenjev en Poesjkin.

Augustus: Heeft allerlei baantjes voor korte tijd en leeft zonder vast adres. Bezoekt met vrienden café Mast aan het Rembrandtsplein, waar bekende letterkundigen bijeenkomen.

Wordt na inzending van een gedicht ‘ontdekt’ door Fiore della Neve (M.G.L. van Loghem), die hem adviseert naar de toneelschool te gaan.

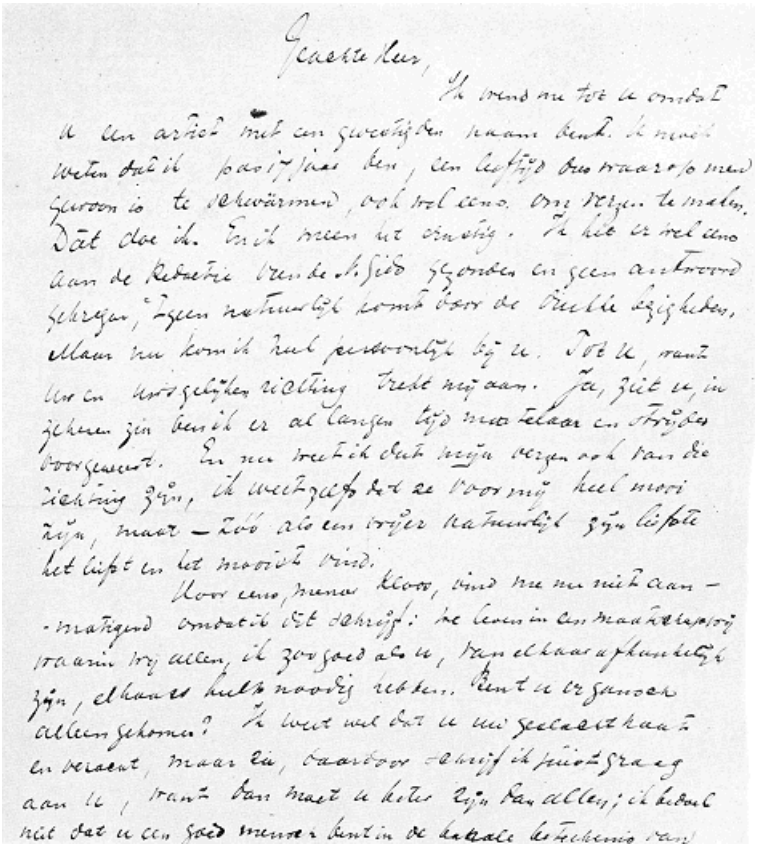

12. Brief aan Willem Kloos van 28 september 1891.

1891.

5 januari: slaagt voor het toelatingsexamen van de Toneelschool te Amsterdam, maar is al gauw overtuigd geen toneelspeler te willen worden.

1892.

13 februari: organiseert met zijn medeleerling Frans Boersma een soirée in Odeon ten bate van de 75-jarige acteur Klaas Vos.

November: heeft geen geld om naar een lezing in Amsterdam van de door hem bewonderde Paul Verlaine te gaan.

1893.

31 januari: verlaat de Toneelschool.

Mei-november: werkt aan zijn eerste verhaal, ‘Drogon’.

13. Ziet in 1890 voor het eerst de ‘Hamlet’ en solliciteert daarna tevergeefs als figurant bij de gebroeders Van Lier.

Dat De Nieuwe Gids zo weinig invloed had op eigen groen werk zal wel komen omdat ik opzag naar een machtiger geest (. . .) vooral Hamlet, Macbeth, Richard III grepen mij aan.

14. Uit ongepubliceerde jeugdherinneringen.

> *Dat De Nieuwe Gids zo weinig invloed had op eigen groen werk zal wel komen omdat ik opzag naar een machtiger geest (...) vooral Hamlet, Macbeth, Richard III grepen mij aan*.

Alle nommers worden levendig toegejuicht, velen langdurig en daverend. De heeren A. F. E. Schendel en Frans Boersma, de organisateurs van den feestavond, hebben hun verwachting ver overtroffen gezien. Want in de eerste plaats is de avond, uit het oogpunt van kunst, uitnemend geslaagd, en heeft in de tweede plaats eene zeer belangrijke bate opgebracht. Beiden heeren, leerlingen der tooneelschool, komt een woord van oprechten dank toe. Gelijk het weinig passen en van verkeerd inzicht getuigen zou als men over het genotene eenige critiek uitbracht, zoo mag ook de lof niet in meerdere of mindere mate aan dezen heer of gene dame worden toegezwaaid. Slechts de namen aller medewerkenden mogen genoemd worden: de jonge dames Mina Sasbach, Alida Klein en Sophie Spoor; met de heeren W. C. Royaards, Frans Boersma, J. Pinedo en A. F. E. van Schendel.

15. Fragment van een recensie over de soirée in Odeon uit Het Nieuws van den Dag.

16. Als leerling van de toneelschool, juli 1892.

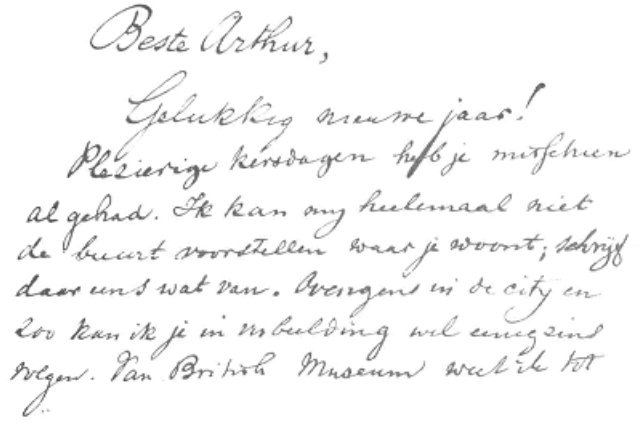

Beste Arthur,

Gelukkig nieuw jaar!
Plezierige kerstdagen heb je misschien al gehad. Ik kan my heelemaal niet de buurt voorstellen waar je woont; schrijf daar eens wat van. Overgens in de city en zoo kan ik je in myn buurt wel eenigzins volgen. Van British Museum weet ik tot

17. Brief van Hein Boeken, 29 december 1897.

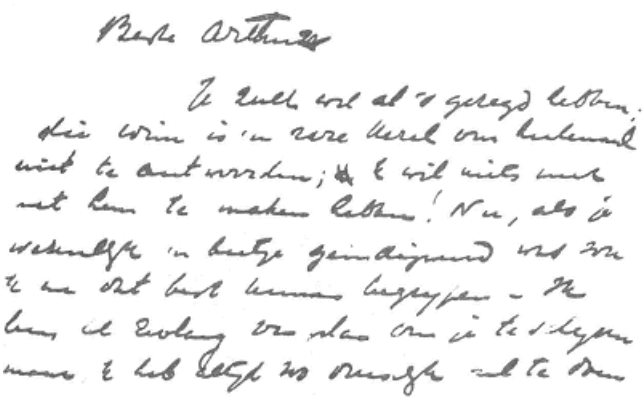

Beste Arthur

Je zult wel al 't gelezen hebben, dat Wim is in zeer ernstige toestand niet te verwachten; & ik wil niets meer met hem te maken hebben! Nu, als je waarschijnlijk in korten gemakkelijk wel zal te verstaan hebben begrepen - Ik hem de reden van niet om je te schrijven meer; ik heb liefst zo weinig mogelijk met te doen

18. Brief van Willem Witsen, 31 maart 1899.

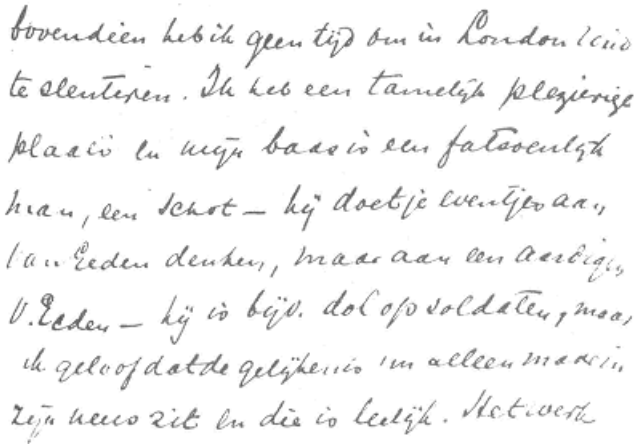

bovendien heb ik geen tijd om in London veel te flaneeren. Ik heb een tamelijk plezierige plaats in myn baas is een fatsoenlijk man, een Schot — hij doet je wenschen aan, van Eeden denken, maar aan een aardige v. Eeden — hij is bijv. dol op soldaten, maar, ik geloof dat de gelijkenis in alleen maar in zijn neus zit en die is leelijk. Het werk

19. Brief van Van Schendel aan Willem Witsen uit Londen van 20 oktober 1899.

20. Willem Witsen.

21. Van Schendel, dubbel gefotografeerd door Willem Witsen in 1897.

Hier was Hein Boeken op zijn schippersbenen . . .

Dan Willem Kloos en allen hieven de ogen.
Zo groot de eerbied die men voor hem had
dat sommigen waar hij voorbij ging rezen . . .

En altijd zat er, met sigaar en zwijgend,
ook Witsen bij, die nog naar Londen rook . . .

22. Uit het gedicht ‘Mast’ over het artistencafé aan het Rembrandtsplein in Amsterdam (opgenomen in ‘Herdenkingen’).

Hier was Hein Boeken op zijn schippersbenen...

Dan Willem Kloos en allen hieven de ogen.
Zo groot de eerbied die men voor hem had
dat sommigen waar hij voorbij ging rezen...

En altijd zat er, met sigaar en zwijgend,
ook Witsen bij, die nog naar Londen rook...

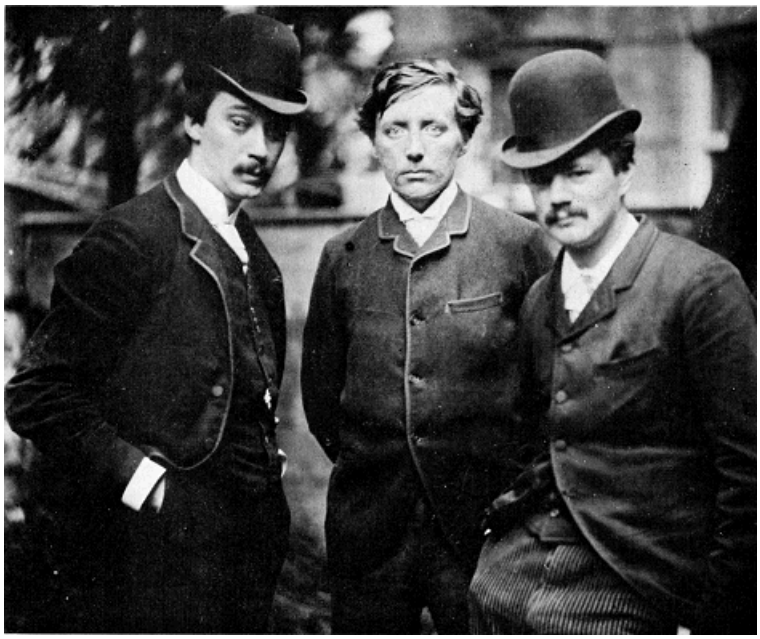

23. V.l.n.r.: Willem Witsen, Willem Kloos en Hein Boeken, met wie Van Schendel bevriend raakte, gefotografeerd door J. Jessurun de Mesquita, 1889.

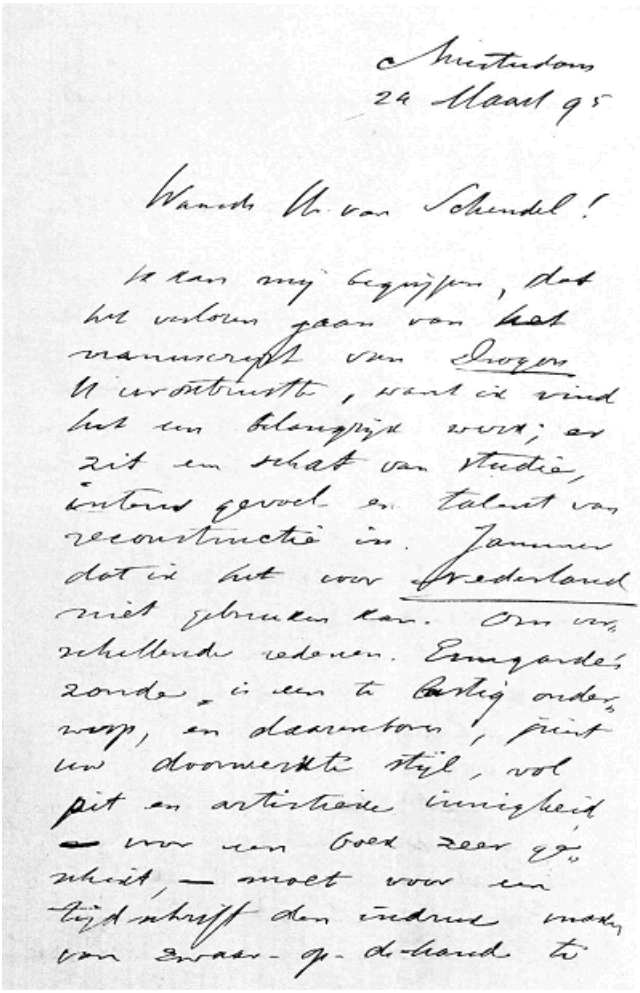

Amsterdam
24 Maart 95

Waarde Heer van Schendel!

Ik kan mij begrijpen, dat het verlies gaan van het manuscript van Drogon U verontrust, want ik vind het een belangrijk werk; er zit een schat van studie, intens gevoel en talent van reconstructie in. Jammer dat ik het voor Nederland niet gebruiken kan. Om vrij schillende redenen. Enerzijds zonder, is een te [illegible] onderwerp, en daarenboven, print een doorwrochte stijl, vol pit en artistieke innigheid — voor een boek zeer gewenscht, — moet voor een tijdschrift den indruk maken van zwaar- of de-handse te

24. Brief van M.G.L. van Loghem over ‘Drogon’.

25. Van Schendel in de tijd van ‘Drogon’.

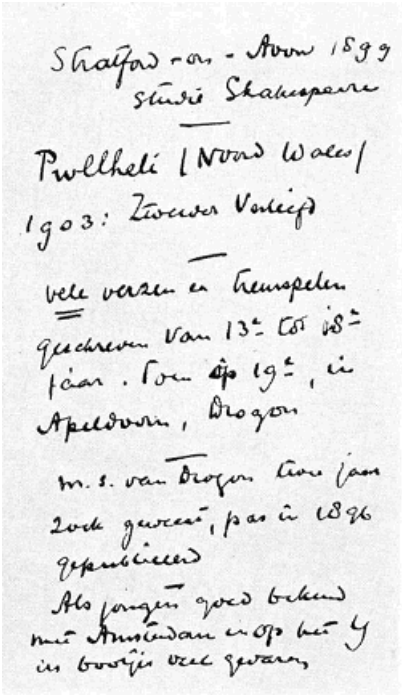
Shalford - nr. - Surrey 1899
studie Shakespeare
Pwllheli (Noord Wales)
1903: Zwemmer Vaklieft
vele verzen en kleinspelen
geschreven van 13e tot 18e
jaar. Toen op 19e, in
Apeldoorn, Drogon
m. s. van Drogon twee jaar
zoek geweest, pas in 1896
gepubliceerd
Als jongen goed bekend
met Amsterdam en op het Y
in bootjes veel geweest

26. Latere aantekening van Van Schendel, onder meer over ‘Drogon’.

1894.

Januari: voltooit ‘Drogon’ bij zijn zuster in Apeldoorn en stuurt het op naar Van Loghem, die het verkeerd geadresseerd terug zendt, zodat hij het pas twee jaar later via Soerabaja weer in zijn bezit krijgt.

1895.

Wil naar Cuba om aan de opstand deel te nemen, hetgeen mislukt doordat hij voor de inscheping ziek wordt.

Heeft een betrekking in een bodega op de wereldtentoonstelling te Amsterdam, welke tentoonstelling later in ‘Een Hollandsch drama’ genoemd wordt.

1896.

Begint aan een studie MO Engels. Raakt bevriend met de schilder en graficus Willem Witsen.

November: ‘Drogon’, geïllustreerd door Marius Bauer, verschijnt bij Versluys te Amsterdam. Schrijft naar Willem Kloos, n.a.v. diens recensie.

Wordt ‘schoolmaster’ op een Grammar School in Tuxford, Engeland.

27. Zijn eerste uitgever, W. Versluys, met diens vrouw A. Versluys-Poelman.

O Karo, ik voel wel dat eens de tijd van smarten voorbij zal zijn, maar de tijd gaat zo langzaam! - In 't graf, jongen, gaat hij nog trager, maar hij staat niet stil, goddank.

28. Uit 'Drogon'.

> *O Karo, ik voel wel dat eens de tijd van smarten voorbij zal zijn, maar de tijd gaat zo langzaam! - In 't graf, jongen, gaat hij nog trager, maar hij staat niet stil, goddank.*

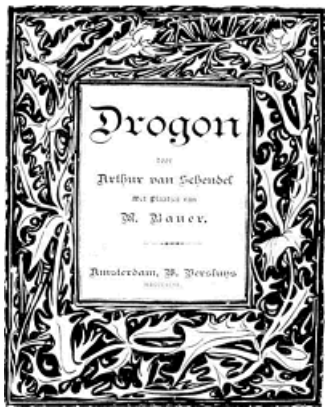

29. Titelpagina van zijn eerste boekuitgave.

De jongens en ik hebben er
gebrek gehad zowel aan
voeding als aan kennis, maar
wij hebben er ook genegenheid
voor elkaar gehad.

30. Uit ‘De grammar school’, opgenomen in ‘Herdenkingen’.

> *De jongens en ik hebben er gebrek gehad zowel aan voeding als aan kennis, maar wij hebben er ook genegenheid voor elkaar gehad*.

31. In Stratford-on-Avon.

32. Londen, 1898.

33. Londen, Thames Embankment, ets door Willem Witsen, 1890.

34. Voor het Shakespeare-huis in Stratford-on-Avon.

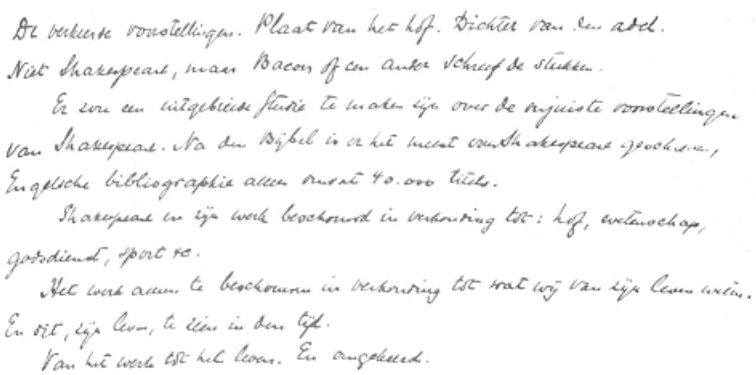

35. Begin van een studie over Shakespeare.

1897.

Gaat van Tuxford naar Londen en vervolgens naar Den Haag, waar hij ‘De schoone jacht’ voltooit.

1898.

Verblijft in Londen.

1899.

Eerste tijdschriftbijdrage, ‘De schoone jacht’, in De Nieuwe Gids.
Studeert zonder leiding verder Engels.
Oktober: geeft les op King's College in Wimbledon bij Londen.
December: zakt voor het MO-examen Engels.

1900.

Verblijft in Amsterdam en Londen.
Augustus: slaagt voor het MO-examen Engels.
Oktober: leraar in Stratford-on-Avon. Begint de ‘Minnebrieven van een Portugeesche non’ te vertalen.

1901.

Wordt leraar Engels aan het Instituut Prins in Haarlem. Publiceert de ‘Minnebrieven’ als ‘Portugeesche brieven’ in De Nieuwe Gids.

1902.

30 augustus: trouwt in Engeland met Bertha Jacoba Zimmerman. Woont met haar en dochtertje Hubertina in Brixham, Londen en Brighton.

1903.

Woont in Noord Wales.
Mei: begint te schrijven aan ‘Een zwerver verliefd’.
Zomer: geboorte van zijn dochter Suzanna.

36. Illustratie van B. Essers voor de vijfde druk van ‘Een zwerver verliefd’ (1917).

. . . Toen hij zijn hoofd
omwendde zag hij tegen
het avondlicht een
kleine gedaante die de
weg afdaalde - hij wist
ineens, dat het Mevena
was en beefde.

37. Uit ‘Een zwerver verliefd’.

> *... Toen hij zijn hoofd omwendde zag hij tegen het avondlicht een kleine gedaante die de weg afdaalde - hij wist ineens, dat het Mevena was en beefde*.

38. Zijn eerste vrouw met dochtertje Suzanna, mei 1904.

39. In de tijd dat hij ‘Een zwerver verdwaald’ schreef.

40. Zijn vrouw op haar ziekbed in Vejlefjord, Denemarken, maart 1905.

1904.

Voltooit in Londen ‘Een zwerver verliefd’ en schrijft o.m. ‘Maneschijn’.

Juni: ziekte van zijn vrouw, die opgenomen wordt in een sanatorium. Trekt met zijn gezin naar Dangaard in Denemarken, waar zijn vrouw wordt verpleegd.

‘Een zwerver verliefd’ en ‘Minnebrieven van een Portugeesche non’ verschijnen, eveneens bij Versluys.

20 november: zijn dochter Suzanna overlijdt.

1905.

Het gezin gaat naar Doorn, waar zijn vrouw verder wordt verpleegd.

15 mei: zijn vrouw overlijdt in Doorn.

Eind september: eerste reis naar Italië.

November: begint in Doorn te schrijven aan ‘Een zwerver verdwaald’.

1907.

Maart: voltooit in Doorn ‘Een zwerver verdwaald’ en vertrekt met dochter Hubertina naar Londen.

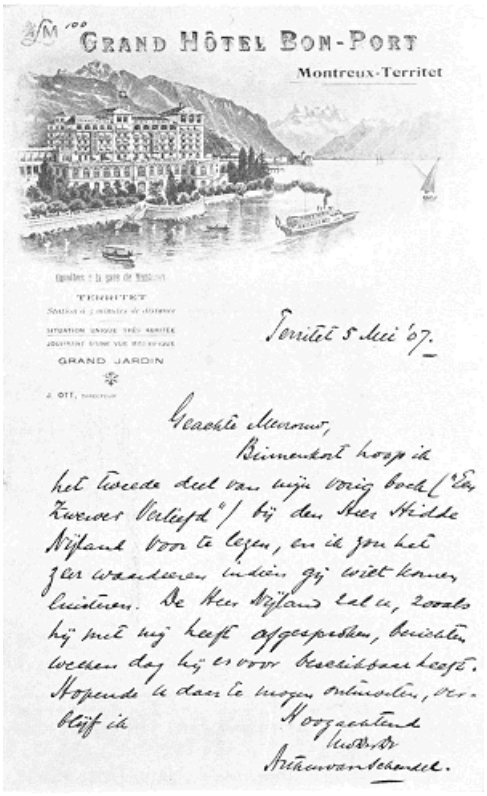

41. Brief aan Top Naeff over ‘Een zwerver verdwaald’.

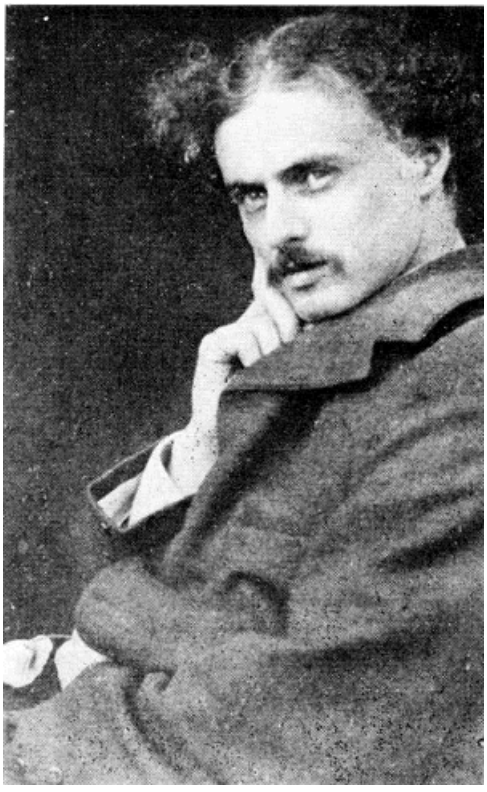

42. Bernard Sleigh, ontwerper uit Manchester.

43. Werktekening van het omslagvignet voor ‘Een zwerver verdwaald’ door Bernard Sleigh.

1908.

Leert, bij de schilder Jopie Breemer, Anna de Boers kennen.

14 mei: trouwt met haar in Amsterdam. Huwelijksreis naar Italië. In Interlaken voltooit hij ‘De minnaar’, welk verhaal in hetzelfde jaar in De Beweging verschijnt. Woont aanvankelijk nog in Amsterdam, maar vestigt zich in november aan de Boschlaan te Ede.

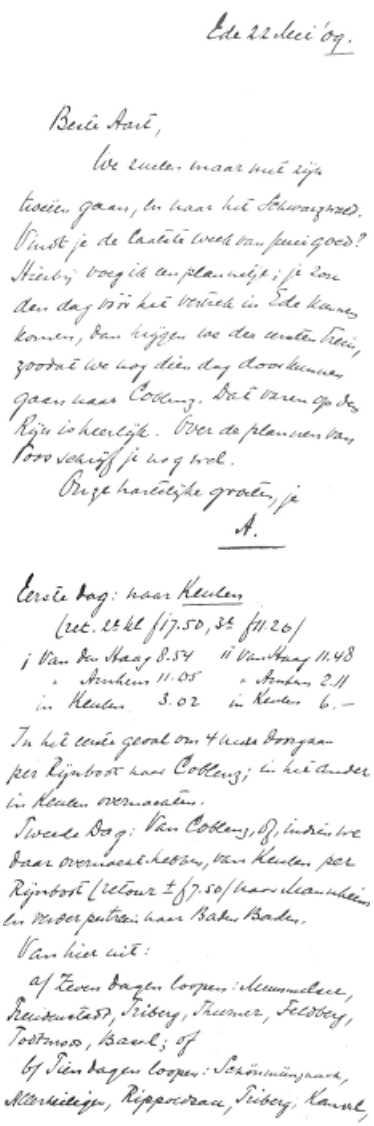

Ede 22 Mei '09.

Beste Aart,

We reden maar met zijn tiesen gaan, en naar het Schwarzwald. Vind je de Cantate week van pinkgoed? Stibbe voegde een plan mij; je zou den dag vóór het Verlaat in Ede kunnen komen, dan liggen we den eersten Pinkdag zoodat we nog dien dag door kunnen gaan naar Coblenz. Dat varen op den Rijn is heerlijk. Over de plannen van Pinksch schrijf je nog wel.

Onze hartelijke groeten, je

A.

Eerste dag: naar Keulen
(ret. retour fl 17.50, 3e fl 11.20)
v Van den Haag 8.54 v Van Haag 11.48
" Arnhem 11.05 " Arnhem 2.11
in Keulen 3.02 in Keulen 6.—

In het eerste geval om 4 uur doorgaan per Rijnboot naar Coblenz; in het donker in Keulen overnachten.

Tweede dag: Van Coblenz, als we daar overnacht hebben, van Keulen per Rijnboot (retour ± fl 7.50) naar Remagen en verder per trein naar Baden Baden.

Van hier uit:

a/ Zeven dagen loopen: Allemansbeek, Feldberg, Titisee, Thurner, Feldberg, Todtmoos, Basel; of

b/ Tien dagen loopen: Schönmünzach, Allerheiligen, Ripperoda, Titisee, Kandel,

44. Brief aan Aart van der Leeuw over hun voetreis door het Schwarzwald in 1909.

45. Portret, getekend door Jopie Breemer, augustus 1908.

46. Jopie Breemer, omstreeks 1907.

47. Aart van der Leeuw in 1899.

1909.

Begint aan ‘De berg van droomen’ en schrijft intussen in zes weken de levensschets ‘Shakespeare’.

20 april: geboorte van zijn dochter Corinna.

Voetreis door het Schwarzwald met Aart van der Leeuw.

Begin van zijn correspondentie met J. Greshoff.

1910.

18 mei: geboorte van zijn zoon Arthur. Gaat naar de Shakespeare-feesten in Stratford-on-Avon. Verschijning van ‘Shakespeare’ in De Gids en in boekvorm.

1911.

Via Amsterdam gaat het gezin naar Domburg, waar ook Jan Toorop woont.

48. Prentbriefkaart van Domburg uit 1912, waarop zijn gezin staat afgebeeld.

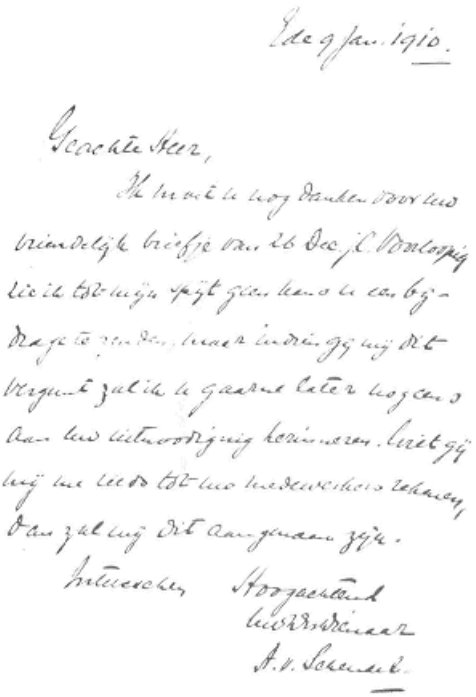

49. Brief aan J. Greshoff.

50. Zijn vrouw Annie, pastel door Jan Toorop, Ede, 1914.

1912.

Terug naar Ede, waar hij aan de Bergstraat gaat wonen.

1913.

Maart: gaat met Kees Wiessing vier weken naar Spanje na voltooiing van ‘De berg van droomen’. Vertaalt ‘De berg van droomen’ in het Engels met het oog op een eventuele uitgave, die echter niet is doorgegaan.

Ik had niets meer dan een indruk verwacht, en ik ben er veel rijker vandaan gekomen. Zodra al die gevoelens zich vastgezet hebben begin ik aan mijn boek.

51. Uit een brief aan Aart van der Leeuw, 23 april 1914, over zijn reis naar Palestina.

> *Ik had niets meer dan een indruk verwacht, en ik ben er veel rijker vandaan gekomen. Zodra al die gevoelens zich vastgezet hebben begin ik aan mijn boek.*

52. Achterzijde van zijn paspoort voor zijn reis naar Palestina.

53. Achterzijde van zijn huis aan de Bergstraat in Ede, geschilderd door Jan Vogelaar, 1918.

54. Tot de vele gasten die hij in Ede ontving behoorden ook Henriette en Rik (R.N.) Roland Holst.

1914.

Voorjaar: reis naar Palestina, ter voorbereiding van zijn boek ‘De mensch van Nazareth’.

Maakt gedurende de oorlog een voetreis door Brabant en Zeeland en vertoeft's zomers veel in Domburg.

1915.

Benoemd tot lid van de Maatschappij der Nederlandse letterkunde.

1916.

Voltooiing van ‘De mensch van Nazareth’. Schrijft enkele verhalen ‘bij wijze van voorstudies voor grooter werk’.

1917.

Verschijning van ‘Verhalen’, een vermeerderde druk van ‘De schoone jacht’ uit 1908. Eerste voorstudies van ‘Der liefde bloesems’.

1919.

Vervolgt zijn voorstudies voor ‘Der liefde bloesems’ (dat in 1921 verschijnt). Schrijft het toneelspel ‘Pandorra’. Reis met Jan Toorop naar Lourdes.

1920.

Maakt op verzoek een bewerking van ‘Tristan en Isolde’, dat met illustraties van Rie Cramer in dat jaar verschijnt.

Het gezin reist met het oog op de asthma van zijn vrouw naar Bordighera en vervolgens naar Alassio in Italië.

55. Bandstempel voor ‘De berg van droomen’ door Th. Nieuwenhuis.

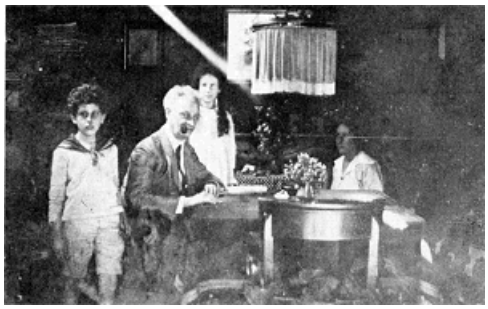

56. Met vrouw en kinderen in Ede, omstreeks 1920.

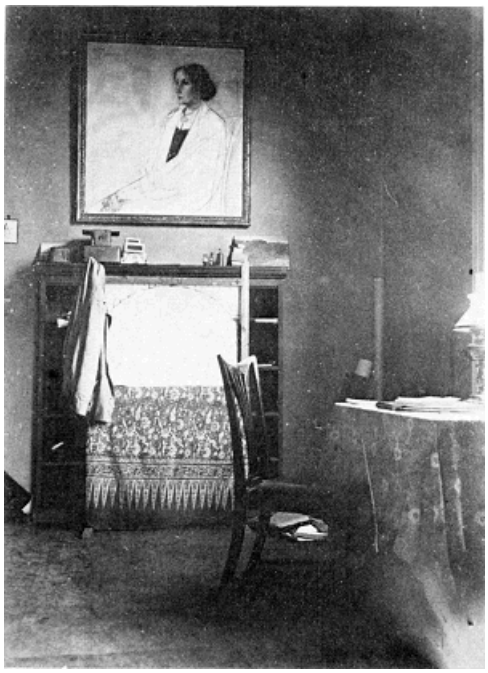

57. Zijn werkkamer in Ede.

58. Schets voor een affiche door Jan Toorop voor de niet-doorgegane opvoering van ‘Pandorra’, 1918.

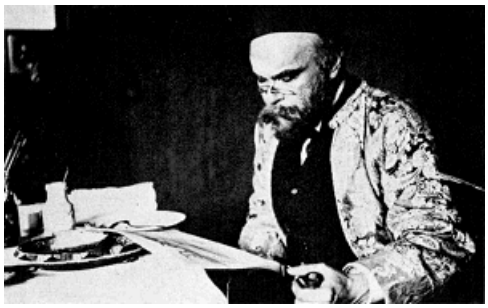

59. Paul Verlaine bij Willem Witsen, 1892.

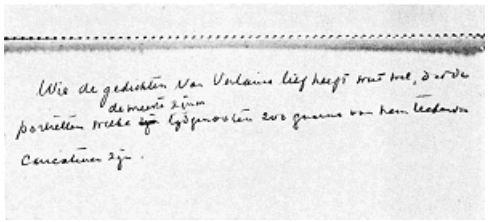

60. Eerste aanzet van zijn boek over Paul Verlaine, dat in 1927 verscheen.

Wie de gedichten van Verlaine kent weet
wel dat de portretten, welke sommige tijdgenooten van
hem maakten, caricaturen zijn. Maar men heeft zoveel
over hem gelachen of de schouders opgehaald, men heeft
zoveel van Bohémien of Villon gesproken, dat hij, die toen
hij jong was al de minste plaats aanwaardde en in
zijn onderdom zich trooste met den naam Pauvre Lélian,
voor menigeen een dwaas bleef.

Er is in dit verhaal van zijn leven niets
nieuws. De schrijver heeft gepoogd de ervaringen van

61. Nethandschrift van ‘Verlaine, het leven van een dichter’.

. . . men ziet duidelijk
in dit leven hoe weinig
de bitterheden tellen
van hetgeen men zijn
lot noemt, hoe
wonderbaarlijk de
poëzie haar wegen
vindt.

62. Uit het voorwoord bij ‘Verlaine’.

> *... men ziet duidelijk in dit leven hoe weinig de bitterheden tellen van hetgeen men zijn lot noemt, hoe wonderbaarlijk de poëzie haar wegen vindt*.

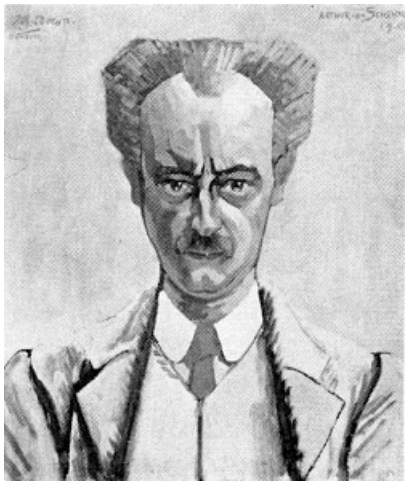

63. In Domburg door J. Toorop geschilderd portret.

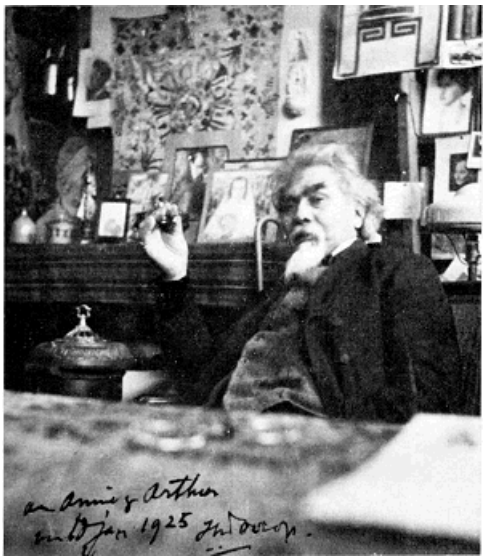

64. Jan Toorop, januari 1925.

65. Van Schendel met zijn vriend Rud Triebels, pastel door Toorop, 1916.

Op J. T.

Jantje Knoest en Klaas maar raak
Van C. Kornus tot zijn zaak?
Inderdaad, Rood is de zaak,
Jantje Knoest en Klaas maar raak.

66. Puntdicht van Rud Triebels op Toorop, in de hand van Van Schendel.

67. Karikatuur van Toorop getekend door Van Schendel.

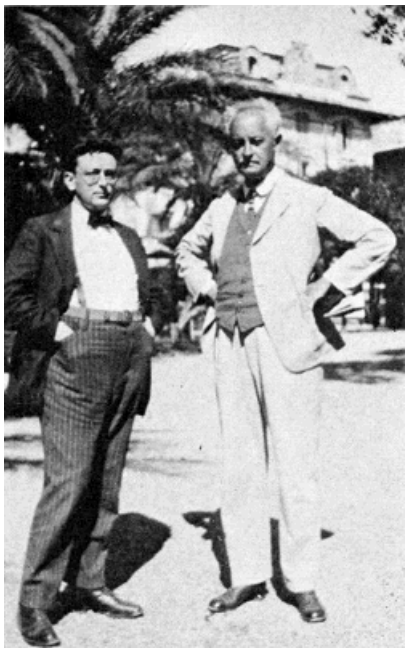

68. Met Jan Greshoff in Alassio, winter 1921.

69. Foto, genomen door Jan Greshoff.

70. Met vrouw en kinderen in Ascona, 1927.

1921.

Vertoeft met gezin in Florence. Brengt de zomer in Domburg door en gaat in de winter weer naar Alassio.

Juli: onder beheer van Dr. P. Bierens de Haan wordt een Arthur van Schendel-fonds opgericht, dat hem tot 1936 jaarlijks steunt.

Winter: Greshoff bezoekt hem in Alassio.

1922.

Augustus: naar Rapallo.

1923.

Zomer: naar Sestri Levante. Bestudeert Verlaine en bereidt ‘Merona, een edelman’ voor, dat in 1927 verschijnt.

Tijdens kort bezoek aan Brussel leert hij Jan van Nijlen kennen.

Eind september naar Florence.

30 september: publiceert tot september 1924 regelmatig ‘Oude Italiaansche steden’ in De Telegraaf.

1924.

Oktober-december: ‘Verdichtsel van zomerdagen’ als feuilleton in De Telegraaf.

Zomer: weer naar Sestri Levante en daarna terug naar Florence.

71. In Ascona.

72. Rapallo, 1923.

Florentijnsche Verhalen

Kikvorschen en Zwijnen brengen geluk...

De legende van „Het Zwijntje"

door

Arthur van Schendel

Misschien is het volk van Italië niet zoo rijk aan legenden en sprookjes als de volkeren van het noorden, misschien ook schijnt het slechts zoo omdat er nog weinig naar gezocht is en men ze schaars vindt opgeschreven. Immers het gelooft aan heksen, toovercollen en beheksen, aan goede en kwade feeën en aan kaboutertjes heeft ook thans nog in de steden zoowel als op het land. Sedert de cantori vertwenen, zijn vele volksverhalen, wel niet geheel verloren gegaan, maar verbasterd en bedorven door den humor, die vooral in Toscane inheemsch is, zij waren de volksmeistrecken die, al voor de twaalfde eeuw en tot in de achttiende, des Zondags na de mis op

OUD FLORENCE
BRUG EN KERK S. TRINITY

een pleintje zingen staan en hun lauwe verhalen deden, eerst van ridders en feeën, later van heiligen, toovenaars, boosdoeners en onschuldige meisjes. Dante heeft, toen hij een

knaap was, den dreun der maten en de rijmen van die gedichten, cantari genoemd, vaak gehoord, want de zangers kwamen bij voorkeur op of nabij de Piazza San Martino, waar hij woonde. Later, toen de gegoede burgers geen oren meer voor hen hadden en toen zij ook rijmcouranten verkochten, werden hun nog altijd pennigen toegeworpen op de Piazza San Piero, waar de wijk der mageren aanbachtsleden begon.

Florence was omstreeks 1300 een groote stad, en daar de gildebroeders, coventen en broeders in hun eigen wijken woonden en werkten, kenden zij hun medeburgers in andere wijken van aangericht alleen omdat zij te bij

„HET ZWIJNTJE" („LOGGIA DI MERCATO NUOVO, LA FONTE DETTA DEL CINGHIALE")

73. Een der 'Florentijnsche verhalen' in De Hollandsche Revue, 1929, met correcties voor de latere publikatie in boekvorm.

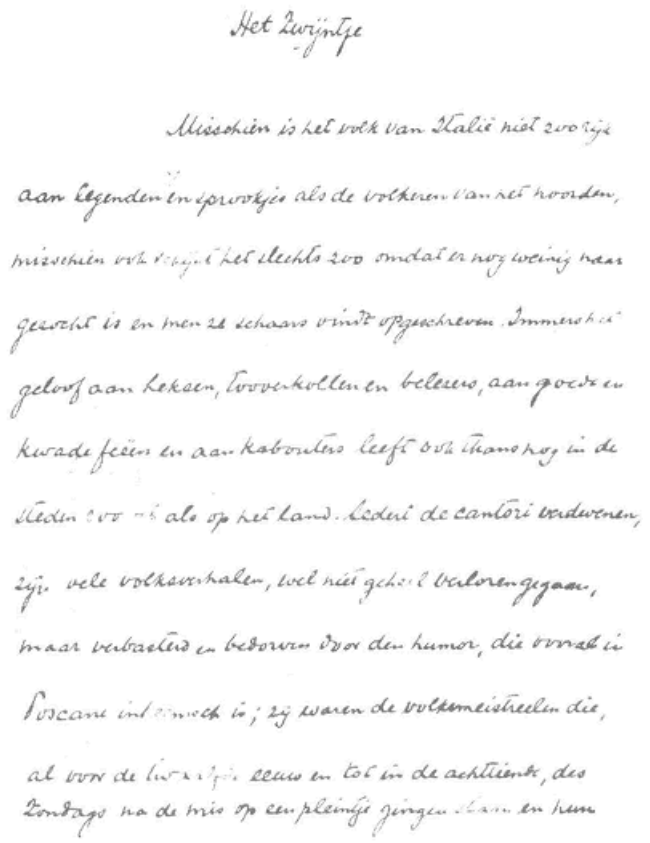
Het Zwijntje

Misschien is het volk van Italië niet zoo rijk
aan legenden en sprookjes als de volkeren van het noorden,
misschien ook is het slechts zoo omdat er nog weinig naar
gezocht is en men ze schaars vindt opgeschreven. Immers het
geloof aan heksen, toovenkollen en beleeuws, aan goede en
kwade feeën en aan kabouters leeft ook thans nog in de
steden ook — als op het land. Sedert de cantóri verdwenen,
zijn vele volksverhalen, veel niet geheel verlorengegaan,
maar verbasterd en bedorven door den humor, die overal in
Toscane inheemsch is; zij waren de volksmeisjesellen die,
al voor de lucifersfabrieken en tot in de achttiende, des
Zondags na de mis op een pleintje zongen, dans en hun

74. Handschrift van ‘Het zwijntje’.

1926.

Zomer: voetreis met zijn zoon langs de Loire.

1927.

Begint te schrijven aan ‘Florentijnsche verhalen’ (1929). Verschijning van ‘Verlaine, het leven van een dichter’.

Oktober: brengt zijn inboedel over van Ede naar Florence.

75. Vertalingen van ‘Het fregatschip Johanna Maria’, verschenen in Italië (1933). Duitsland (1933), Engeland (1935), Noorwegen (1935), Zweden (1937), Zwitserland (1953), Polen (1959), Tsjechoslowakije (1959) en de Sovjet-Unie (1966).

75

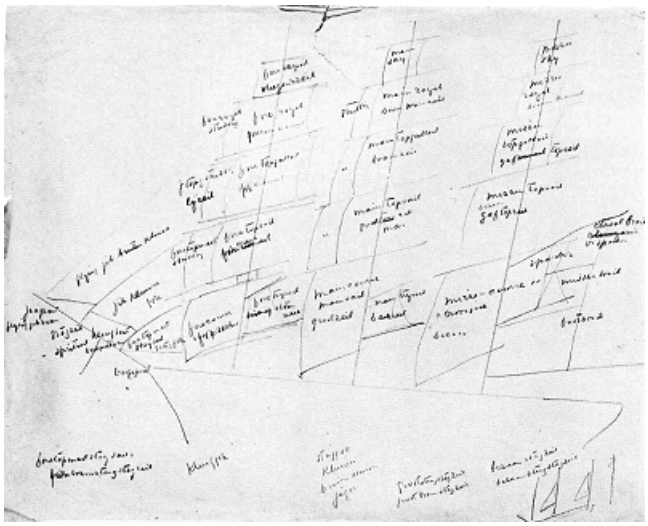

76. Documentatie voor ‘Het fregatschip Johanna Maria’.

1928.

April: verblijft te Groningen voor medische behandeling van zijn zoon. Verschijning van het autobiografische verhaal ‘Fratilamur’.

Winter: begint in Groningen te schrijven aan ‘Het fregatschip Johanna Maria’ (1930).

1929.

Januari-februari: E. du Perron logeert in Florence.

1930.

Verhuist naar Bellevue-Meudon bij Parijs om zijn kinderen aan de Sorbonne te laten studeren.

1931.

11 juli: de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden kent hem ‘den jaarlijks uitgeloofden prijs van aanmoediging, geheeten Lucy B. en C.W. van der Hoogtprijs’ toe voor ‘Het fregatschip Johanna Maria’; dit is voor H. Marsman als jongere aanleiding om in een fel artikel in De Groene Amsterdammer van 11 juli tegen deze wijze van aanmoedigen te fulmineren.

Zomer: brengt de zomer - evenals in de daarop volgende jaren - door in Ascona. Werkt aan ‘Jan Compagnie’ (1932).

77. Met zijn zoon in Groningen, 1928.

Wat is een schip? Een samenstel van hout, zeil en want, zegt de een (. . .). Maar het schip van hem was iets anders, dat had iets in zich dat dringt naar de verte waar ook het hart naar toe moet gaan, of het wil of niet.

78. Uit ‘Het fregatschip Johanna Maria’.

> *Wat is een schip? Een samenstel van hout, zeil en want, zegt de een (...). Maar het schip van hem was iets anders, dat had iets in zich dat dringt naar de verte waar ook het hart naar toe moet gaan, of het wil of niet*.

De bekroning van Arthur van Schendel

door H. Marsman

MUSKIETEN
TULLE
0.65
KLAMBOE
8.75
12.-
PANDER & ZONEN

Zeist als Woonplaats.

Kon. Meubelvervoer-Maatschappij
DE GRUYTER & Co.
DEN HAAG
AMSTERDAM — ARNHEM
Verhuizingen per Auto-Trein

79. Protest van H. Marsman tegen de bekroning door de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde in 1931.

80. Het huis te Bellevue bij Parijs, waar de Van Schendels van 1930 tor 1933 woonden.

81. Jan van Nijlen.

82. Eigentijdse afbeelding van een watersnood bij Gorcum, die in ‘De waterman’ een rol speelt.

1932.

15 april: begint te publiceren in De Indische Verlofganger, waaraan hij blijft meewerken tot oktober 1934. Bestudeert in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag studieboeken voor de opzet van ‘De waterman’. Gaat in Parijs veel om met E. du Perron. Neemt regelmatig deel aan de vrijdag-lunch van Nederlandse journalisten in Parijs.

1933.

Juni: gaat wonen in Sestri Levante. 's Winters verblijft hij vaak in Nederland of in Brussel.

30 augustus: benoemd tot Officier in de Orde van Oranje Nassau. Hechte vriendschap met Menno ter Braak, G.H. 's-Gravesande en Jan van Nijlen.

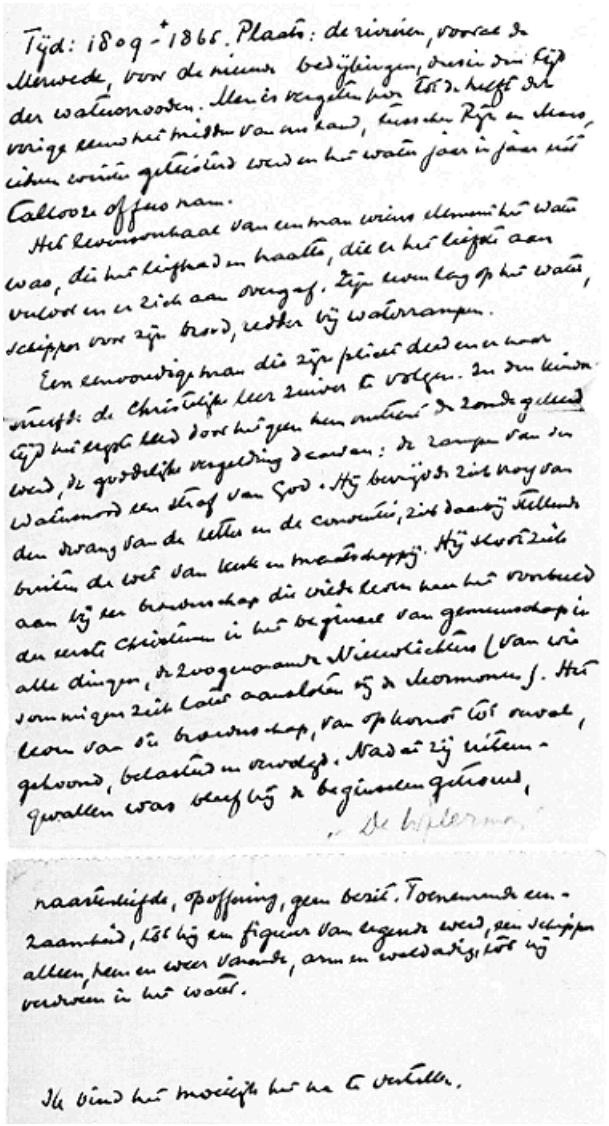

Tijd: 1809 - † 1865. Plaats: de rivieren, vooral de Merwede, voor de nieuwe bedijkingen, dwars door Zijd der watersnooden. Men is vergeten hoe [illegible] de helft der vrije eeuw het midden van een land, tussen den Rijn en Maas, iedere winter geïsoleerd werd en het water jaar in jaar uit Calloose of jeu nam.

Het levensverhaal van een man wiens element het water was, die het liefhad en haatte, die er het leven aan verloor en er zich aan overgaf. Zijn leven lang op het water, schipper voor zijn brood, redder bij waterrampen.

Een eenvoudig man die zijn plicht deed en een voor zijn tijd het eigen leed door hij gen kennen. [illegible] de zonde gericht werd, de goddelijke vergelding daarvan: de ramp van de watersnood een straf van God. Hij bewijst dat zich weg van den dwang van de letter en de conventie, zich daarbij stellende buiten de wet van kerk en maatschappij. Hij sloot zich aan bij een broederschap die niet leven kan het voorbeeld der eerste christenen in het begin van gemeenschap in alle dingen, de zogenaamde Nieuwlichters (van wie sommigen zich later aansloten bij de Mormonen). Het leven van die broederschap, van opkomst tot ondergang, gehoond, belasterd en vervolgd. Nadat zij willens gewalden was overleden bij de begrafenis [illegible]

naastenliefde, opoffering, geen bezit. Toenemende eenzaamheid, tot hij een figuur van legende werd, een schipper alleen, heen en weer varende, arm en weldadig, tot hij verdronk in het water.

Ik vind het moeilijk het na te vertellen.

83. Toelichting in de hand van Van Schendel op ‘De waterman’.

84. In Ascona.

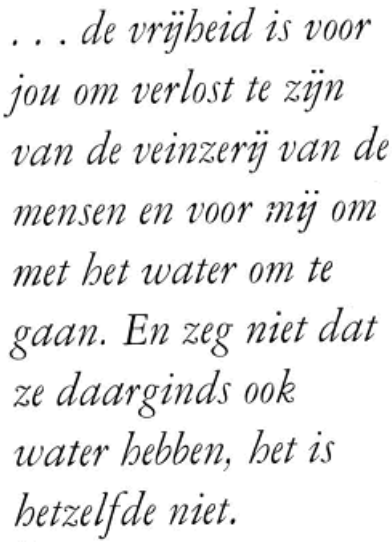
. . . de vrijheid is voor
jou om verlost te zijn
van de veinzerij van de
mensen en voor mij om
met het water om te
gaan. En zeg niet dat
ze daarginds ook
water hebben, het is
hetzelfde niet.

85. Uit ‘De waterman’.

... de vrijheid is voor jou om verlost te zijn van de veinzerij van de mensen en voor mij om met het water om te gaan. En zeg niet dat ze daarginds ook water hebben, het is hetzelfde niet.

86. Getekend landkaartje voor ‘Jan Compagnie’.

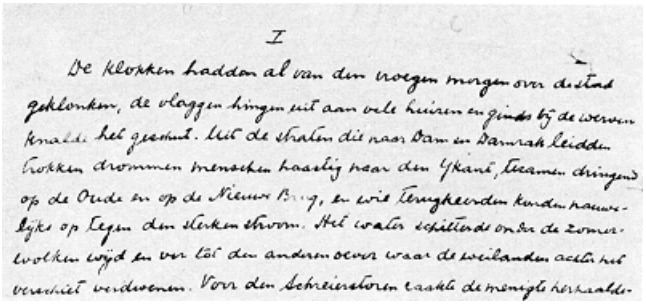

I

De klokken hadden al van den vroegen morgen over de stad geklonken, de vlaggen hingen uit aan vele huizen en gindsch bij de werven knalde het geweld. Uit de straten die naar Dam en Damrak leidden trokken drommen menschen haastig naar den Ykant, stroomen dringend op de Oude en op de Nieuwe Brug, en wie terugkeerden kunden nauwelijks op tegen den sterken stroom. Het water schitterde onder de zomerwolken wijd en zijd en ver tot den anderen oever waar de weilanden acelig met verschiet verdroomen. Voor den Schreierstoren raakte de menigte herhaalde-

87. Eerste blad van het handschrift van ‘Jan Compagnie’.

Geachte Mejuffrouw,

Uw brief naar Bellevue gesdresseerd ontving ik nu pas hier.Het doet my veel genoegen dat u belang stelt in " Jan Compagnie" en natuurlyk geef ik u gaarne de gevraagde inlichting.Voor ikdit boek schreef heb ik veel over de geschiedenis van Indië in den compagniestyd gelezen, misschien meer dan noodig,maar onder het schryven liet ik my alleen leiden door hetgeen het verhaal vereischte.Er is my o.a. door een bevoegde onder het oog gebracht dat omstreeks 1620 de Chineezen nog geen staarten droegen;hoewel ik daar ook wel van gelezen had vond ik dat ik my niet zoo stipt aan de feitelyke geschiedenis hoefde te houden.Een schryver schryft een roman,geen historie,en het is al voldoende als zoo'n roman niet al te zeer tegen bekende feiten zondigt.Wie maakt er aanmerking dat er in Shakespeare's "Julius Ceasar" van een klok gesproken wordt? dat volgens dienzelfden auteur Boheme aan de zee ligt?

Een lystje van de voornaamste boeken die ik gelezen heb(en die iku aanraad vooral voor een scriptie niet eens te gaan opslaan)voeg ik hierby.Tot verdere inlichting ben ik gaarne bereid.

Hoogachtend

Arn van Schendel

88. Brief aan Mej. D. van Velden van 9 december 1936.

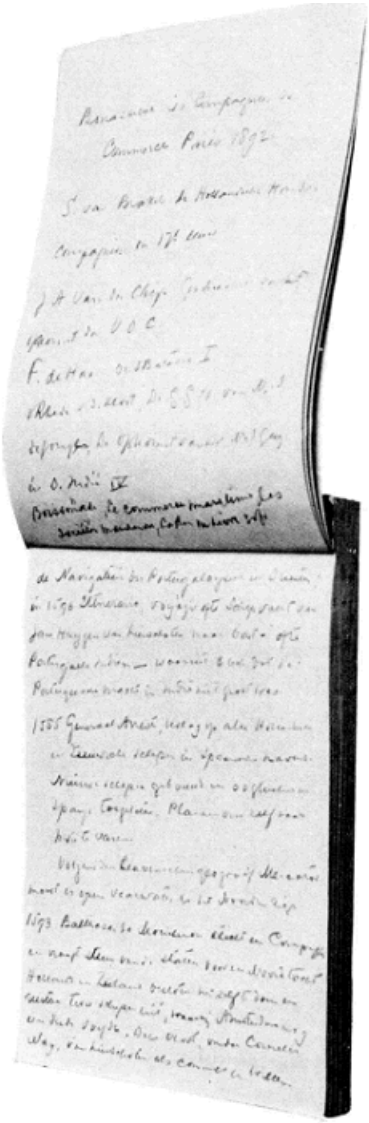

89. Van Schendel gebruikte dikwijls kleine blocnotes, zoals deze met aantekeningen over de Verenigde Oost-Indische Compagnie ten behoeve van ‘Jan Compagnie’.

Voor mij zijn woorden warmte en licht gelijk,
een levende materie, creaturen
met eigen hart en eigen spraak,
die woning zoeken in een mensenziel
of zingend blijven zweven in 't heelal.

90. Uit ‘Taal’, opgenomen in ‘Herdenkingen’.

Voor mij zijn woorden warmte en licht gelijk,
een levende materie, creaturen
met eigen hart en eigen spraak,
die woning zoeken in een mensenziel
of zingend blijven zweven in 't heelal.

91. Van Schendel aan het werk in Bellevue, met op de voorgrond zijn vrouw en dochter.

92. In zijn werkkamer te Sestri Levante.

93. Werkend aan het Italiaanse strand.

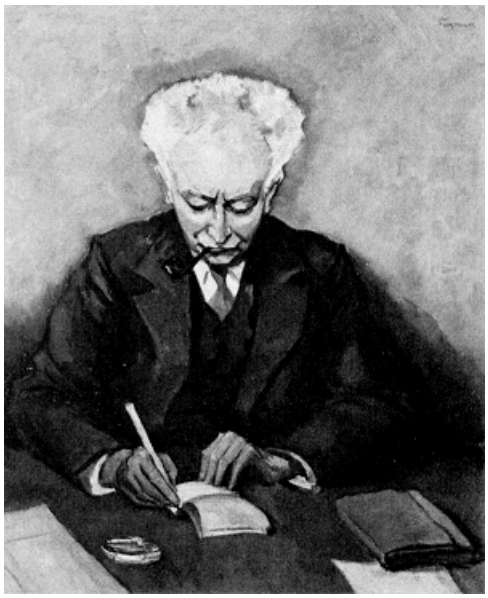

94. Schrijvend op een klein blocnote, geschilderd door Jan Poortenaar.

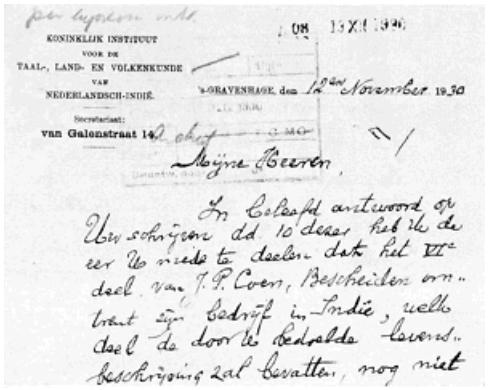

KONINKLIJK INSTITUUT
VOOR DE
TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE
VAN
NEDERLANDSCH-INDIË.

Secretariaat:
van Galenstraat 14

's-GRAVENHAGE, den 12den November 1930

Mijne Heeren,

In beleefd antwoord op
Uw schrijven dd. 10 dezer heb ik de
eer U mede te deelen dat het VIe
deel van J. P. Coen, Bescheiden om-
trent zijn bedrijf in Indië, welk
deel de door U bedoelde levens-
beschrijving zal bevatten, nog niet

95. Antwoord op gevraagde informaties.

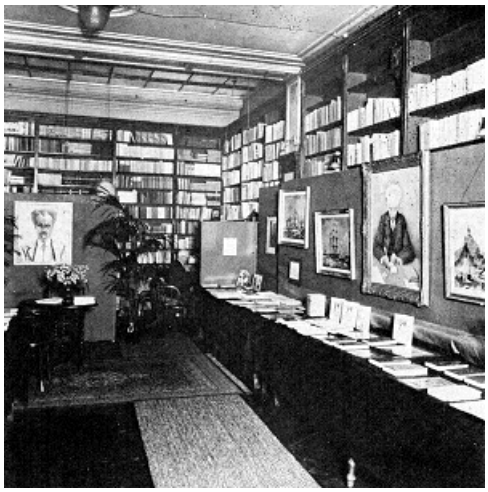

96. Tentoonstelling bij boekhandel Van Heteren aan het Rokin te Amsterdam, 1934.

97. Uitzicht vanaf zijn werktafel in Sestri Levante.

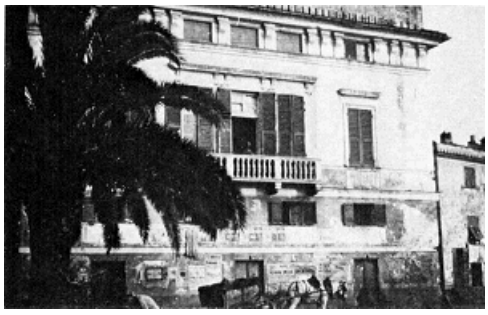

98. Het huis te Sestri Levante, waarvan hij de tweede verdieping bewoonde.

99. Gezicht op Sestri Levante vanaf het balkon van zijn huis.

1934.

5 maart: krijgt voor zijn zestigste verjaardag van zijn vrienden een schrijfmachine cadeau omdat hij last heeft van zijn rechterhand. Van april tot juni wordt een tentoonstelling over zijn werk gehouden in Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Amsterdam.

16 september: begint regelmatig in Het Vaderland te publiceren, welke medewerking tot in 1940 wordt voortgezet.

Jan Greshoff publiceert ‘Arthur van Schendel. Aanteekeningen over Jan Compagnie en De Waterman’, en een studie over het gehele werk, ‘Arthur van Schendel’.

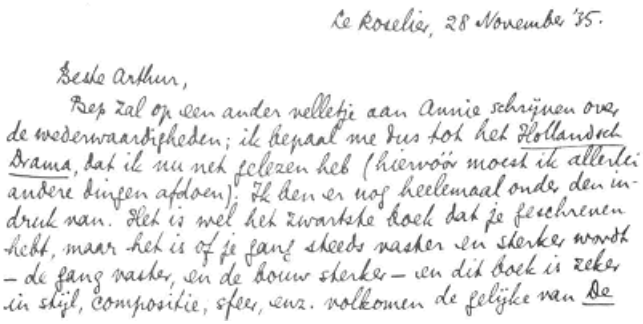

Le Roselia, 28 Novembre '35.

Beste Arthur,

Rep zal op een ander velletje aan Annie schrijven over de wederwaardigheden; ik bepaal me dus tot het Hollandsch Drama, dat ik nu net gelezen heb (hiervóór moest ik allerlei andere dingen afdoen). Ik heb er nog heelemaal onder den indruck van. Het is wel het zwartste boek dat je geschreven hebt, maar het is óf je ganz steeds vasten en sterker wordt – de gang vaster, en de bouw sterker – en dit boek is zeker in stijl, compositie, spier, enz. volkomen de gelijke van De

100. Reactie van E. du Perron op ‘Een Hollandsch drama’.

101. Karikatuur van Cornelis Veth naar aanleiding van ‘Een Hollandsch drama’.

102. Haarlem, omstreeks 1880, waar ‘Een Hollandsch drama’ zich afspeelt.

Wel moet ik veel
indrukken van de staa
gekregen hebben, van
de Damiaatjes in de
zomeravond, van het
stille groen in de Hout,
van eenzame straatjes,
van Spaarne en
Bakenessertoren. . . .

103. Uit ongepubliceerde jeugdherinneringen.

Wel moet ik veel indrukken van de staa gekregen hebben, van de Damiaatjes in de zomeravond, van het stille groen in de Hout, van eenzame straatjes, van Spaarne en Bakenessertoren….

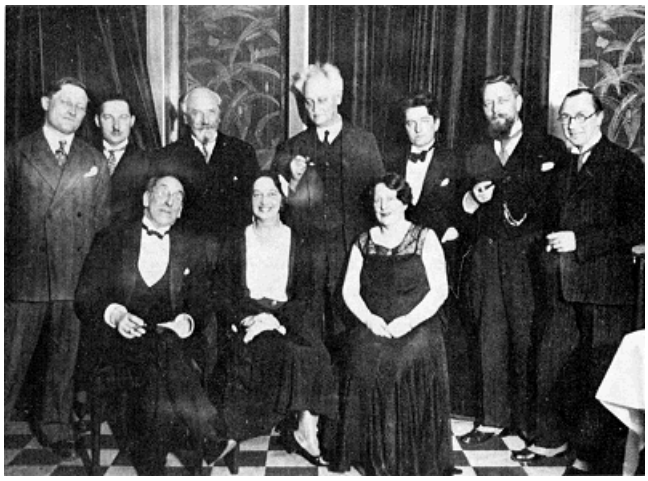

104. Huldiging van F. Toussaint van Boelaere te Brussel, 1935. Staande v.r.n.l.: Herman Teirlinck, Ernest Claes, Maurice Roelants, Van Schendel en Toussaint van Boelaere. Zittend links: August Vermeylen.

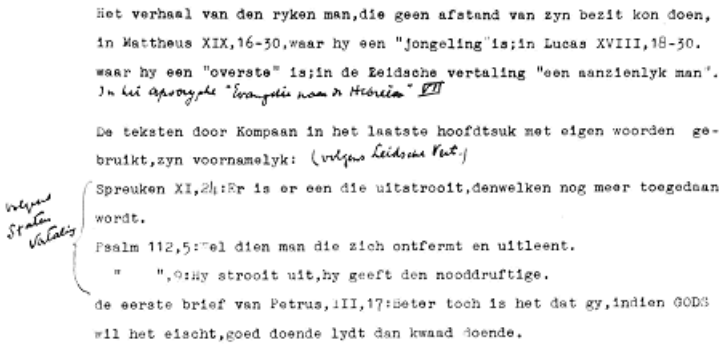

Het verhaal van den ryken man,die geen afstand van zyn bezit kon doen,
in Mattheus XIX,16-30,waar hy een "jongeling"is;in Lucas XVIII,18-30.
waar hy een "overste" is;in de Leidsche vertaling "een aanzienlyk man".
In het apocrypke "Evangelie naar de Hebreën" [illegible]

De teksten door Kompaan in het laatste hoofdtsuk met eigen woorden gebruikt,zyn voornamelyk: (volgens Leidsche Vert.)

Spreuken XI,24:Er is er een die uitstrooit,denwelken nog meer toegedaan wordt.
Psalm 112,5:Wel dien man die zich ontfermt en uitleent.
" ",9:Hy strooit uit,hy geeft den nooddruftige.
de eerste brief van Petrus,III,17:Beter toch is het dat gy,indien GODS will het eischt,goed doende lydt dan kwaad doende.

105. Eigen toelichting op ‘De rijke man’.

106. Eerste druk, 1936.

1935.

Februari: houdt een toespraak namens de Nederlandse schrijvers bij de viering door de Vlaamse PEN-club van de zestigste verjaardag van F. Toussaint van Boelaere in Brussel.

Juni: protesteert tegen het niet toekennen van de Lucy B. en C.W. van der Hoogtprijs aan H. Marsman; zijn briefkaart arriveert echter te laat om nog op de lijst van protesterenden vermeld te kunnen worden.

December: verblijft in Amsterdam.

O Amsterdam, wat heb ik veel te zeggen
hoe nieuw en rijk je voor mijn ogen blonk,
hoe diep de zang die 'k uit je klinken hoorde,
muziek die dagen toen ik wakker werd.

107. Uit 'Amsterdam', opgenomen in 'Herdenkingen'.

> *O Amsterdam, wat heb ik veel te zeggen*
> *hoe nieuw en rijk je voor mijn ogen blonk,*
> *hoe diep de zang die 'k uit je klinken hoorde,*
> *muziek die dagen toen ik wakker werd*.

108-109. Twee aan zijn eerste vrouw gestuurde prentbriefkaarten van Amsterdam, de stad die zo'n grote rol in zijn werk speelt.

109

110. Zijn uitgever J.M. Meulenhoff.

Toen U mij Uwe
meening mededeelde
dat u gaarne een
andere band zou zien,
ben ik dadelijk daartoe
overgegaan en ook de
prijs Uwer boeken werd
door mij, op Uw wensch,
verlaagd.

111. Uit een brief van Meulenhoff aan Van Schendel, 1939.

> *Toen U mij Uwe meening mededeelde dat u gaarne een andere band zou zien, ben ik dadelijk daartoe overgegaan en ook de prijs Uwer boeken werd door mij, op Uw wensch, verlaagd*.

Een vriend die komt, of hij ook gaat, die maakt
de ruimte groot, de einder ver en licht.

112. Uit ‘Vrienden die gingen’, opgenomen in ‘Herdenkingen’.

> *Een vriend die komt, of hij ook gaat, die maakt de ruimte groot, de einder ver en licht*.

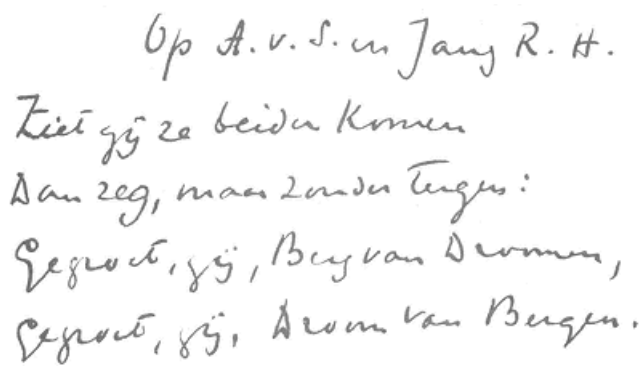
Op A. v. S. en Jany R. H.
Ziet gij ze beiden Komen
Dan zeg, maar zonder Tegen:
Gegroet, gij, Berg van Dromen,
Gegroet, gij, Droom van Bergen.

113. Puntdicht van Rud Triebels in het handschrift van Van Schendel.

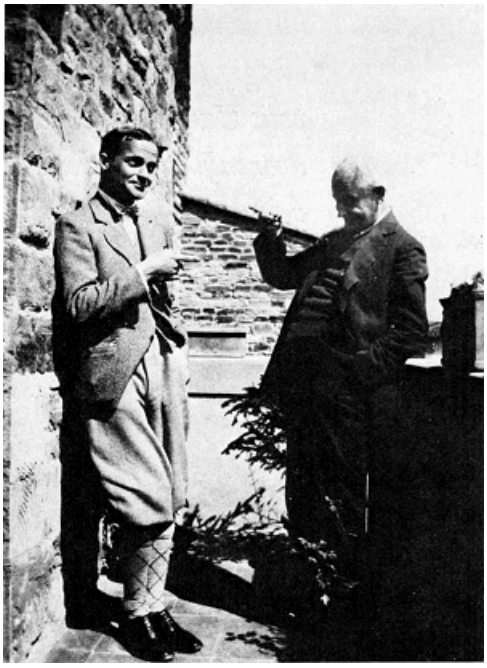

114. Met A. Roland Holst in Florence, april 1930.

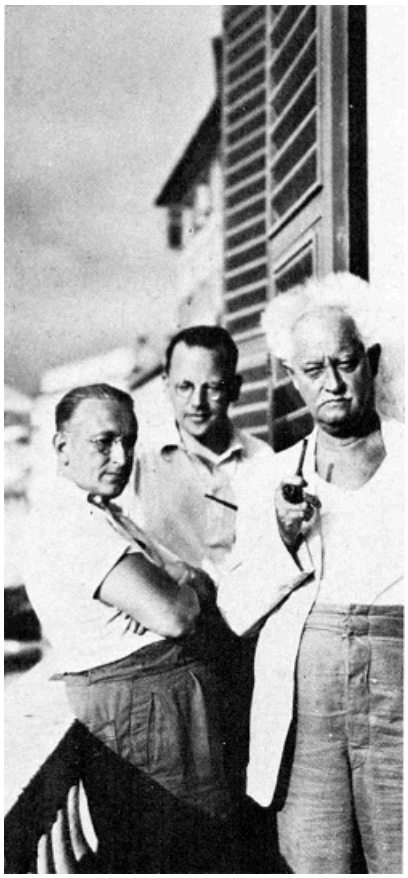

115. Met Greshoff en Ter Braak in Sestri Levante, 1937.

116. Van Schendel met Greshoff en Giacomo Prampolini, die reeds vroeg werk van Van Schendel vertaalde. Rapallo, 1924.

117. Met familie en gasten op het balkon van zijn huis in Sestri Levante, v.l.n.r.: Kennie van Schendel, Ant ter Braak, A.B. de Vries, Elly Premsela, Menno ter Braak, Carmen Zolezzi, Van Schendel, Aty Greshoff en Annie van Schendel. Foto genomen door J. Greshoff, 1937.

118. V.l.n.r.: de schilder Pollones, Van Schendel, Greshoff en Binnendijk, Sestri Levante, 1934.

119. Etalage van de Haagse boekwinkel Mensing en Visser tijdens de boekenweek, 1937.

18 via Garibaldi
Sestri Levante
21 april '37

Beste 's-Gravesande,
Ik zend je nog een paar dingen voor de ten-
toonstelling,waarover ik met mevr.v.d.Heiden
gesproken had:
twee handschriften,n.l.het eerste hoofdstuk
van een "Zwerver verliefd" en "Maneschyn";
een dubbelportret,dat Witsen in 1897 maakte
(dit beveel ik je byzonder aan,ik zou het niet
graag kwyt raken) het stelt mij toenmaal oorw!
en een paar teekeninge tjesvan Sleigh.
Wanneer ze teruggezonden worden zou je dan
de directie vooral willen zeggen dat myn
zoon van nummer 69 verhuisd zyn naar 89 ?
Twee dagen voor ons vertrek zond ik je nog
een ex.op Holl.papier van "De ryke man",heb
je dat ontvangen ?Ik bied het je aan.
Beste groeten van je
A.vanSchendel

120. Brief aan G.H. 's-Gravesande over de komende tentoonstelling.

121-123. De reis naar Spanje in 1913, waarvan hij een aantal prentbriefkaarten meebracht, is verwerkt in ‘De wereld een dansfeest’.

122

123

1937.

Mei: tentoonstelling over zijn werk in de Amsterdamse Bijenkorf ter gelegenheid van de boekenweek. Publiceert als catalogus het verhaal ‘Boeken’. Schrijft ‘De wereld een dansfeest’.

Zomer: Menno ter Braak en Jan Greshoff logeren in Sestri Levante.

1938.

Januari: wordt door de hoogleraren Van Eyck, De Vooys en Donkersloot voorgedragen voor de Nobelprijs.

15 juni: verkozen tot buitenlands erelid van de Koninklijke Vlaamsche Akademie voor Taal- en Letterkunde te Gent ter vervanging van ‘wijlen Dr. Kloos’.

Herfst: werkt aan ‘De zeven tuinen’.

Het boek is al naar den anderen, het heet De Gramse Vogels, een weinig aantrekkelijke titel. De boekhandelaars vinden mijn vorige boeken "wat zwaar" en dit is meer dan "wat", maar het meeste daar op klapstoel komt is heel luchtig.

124. Uit een brief aan G.H. 's-Gravesande, 1937.

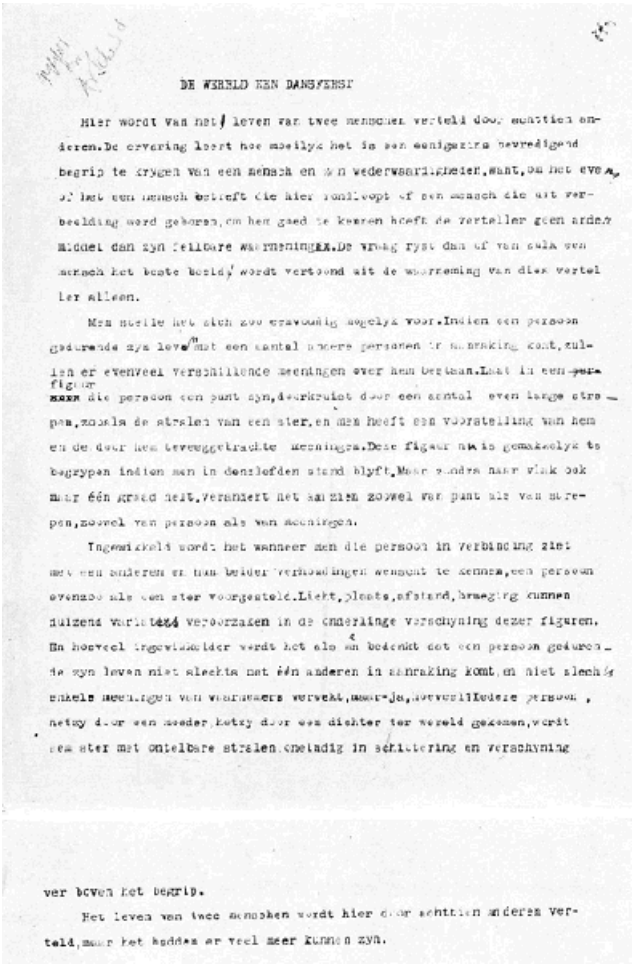

DE WERELD EEN DANSFEEST

Hier wordt van het leven van twee menschen verteld door achttien anderen. De ervaring leert hoe moeilijk het is een eenigszins bevredigend begrip te krygen van een mensch en z'n wederwaardigheden, want, om het even, of het een mensch betreft die hier rondloopt of een mensch die uit verbeelding werd geboren, om hem goed te kennen heeft de verteller geen anderen middel dan zyn feilbare waarneming. De vraag rijst dan of van zulk een mensch het beste beeld, wordt verkregen uit de waarneming van diex vertel ler alleen.

Men moetle het zich zoo gemakkelijk mogelyk voor. Indien een persoon gedurende zyn leven met een aantal andere personen in aanraking komt, zullen er evenveel verschillende meningen over hem bestaan. Laat in een figuur die persoon een punt zyn, doorkruist door een aantal even lange stralen, zooals de stralen van een ster, en men heeft een voorstelling van hem en de door hem teweeggebrachte meeningen. Deze figuur nu is gemakkelyk te begrypen indien men in denzelfden stand blyft. Maar zoodra men vlak ook maar één graad neit, verandert het aanzien zoowel van punt als van stralen, zoowel van persoon als van meeningen.

Ingewikkeld wordt het wanneer men die persoon in verbinding ziet met een anderen en men beider verhoudingen wenscht te kennen, een persoon evenzoo als een ster voorgesteld. Licht, plaats, afstand, brenging kunnen duizend variaties veroorzaken in de onderlinge verschyning dezer figuren. En hoeveel ingewikkelder wordt het alo men bedenkt dat een persoon gedurende zyn leven niet slechts met één anderen in aanraking komt, en niet slechts enkele meeningen van voorwaarts verwekt, maar ja, honderdtallen, dat elke persoon, netzy door een moeder, hetzy door een dichter ter wereld gezonden, wordt een ster met ontelbare stralen, eenvoudig in schittering en verschyning

ver boven het begrip.

Het leven van twee menschen wordt hier door achttien anderen verteld, maar het hadden er veel meer kunnen zyn.

125. Eigen toelichting bij ‘De wereld een dansfeest’.

126. G.H. 's-Gravesande, zijn vriend en bibliograaf, die later zijn drukproeven verzorgde.

De wereld zou beter zijn
als alle mensen hun
eigen ritme verstonden
en het in harmonie
konden brengen met dat
van anderen, bij de
muziek die van de
hemel komt.

127. Uit ‘De wereld een dansfeest’.

> *De wereld zou beter zijn als alle mensen hun eigen ritme verstonden en het in harmonie konden brengen met dat van anderen, bij de muziek die van de hemel komt*.

128. Prent uit het bezit van Van Schendel, die hem inspireerde bij het schrijven van zijn verhalenbundel ‘Avonturiers’.

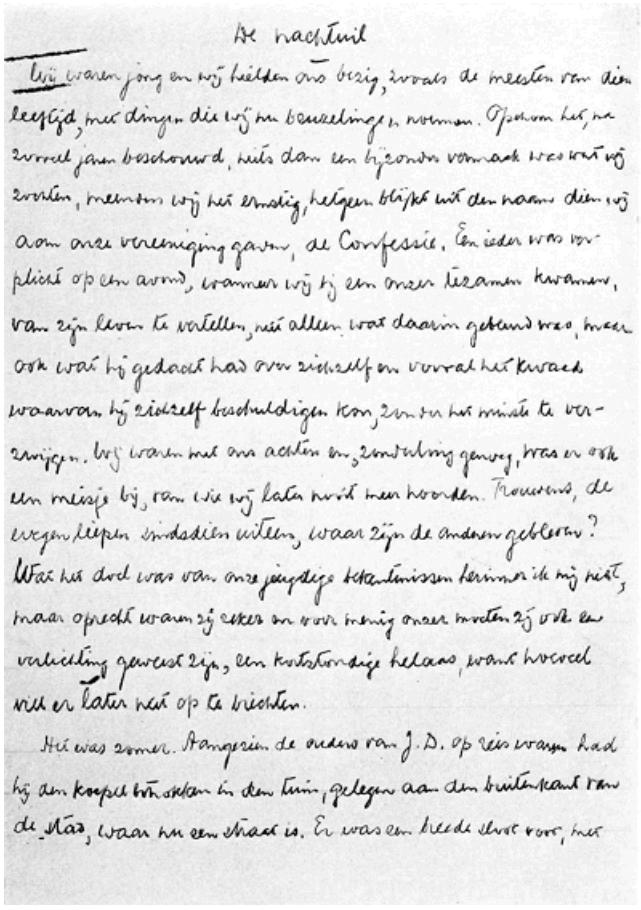
De nachtuil

Wij waren jong en wij hielden ons bezig, zooals de meesten van dien leeftijd, met dingen die wij nu bewaelingen noemen. Opdat het, na zooveel jaren beschouwd, niets dan een bijzondere vormaak was wat wij zouden, meenen wij het ernstig, helgen blijkt uit den naam dien wij aan onze vereeniging gaven, de Confessie. Een ieder was verplicht op een avond, wanneer wij bij een onzer bijeenkwamen, van zijn leven te vertellen, niet alleen wat daarin gebeurd was, maar ook wat hij gedacht had over zichzelf en vooral het kwaad waarvan hij zichzelf beschuldigen kon, om zoo het minste te verzwijgen. Wij waren met ons acht en zeventig geweest, maar er was een meisje bij, van wie wij later nooit meer hoorden. Trouwens, de wegen liepen inderdaden uiteen, waar zijn de anderen gebleven? Wat het doel was van onze jeugdige bekentenissen herinner ik mij niet, maar oprecht waren zij zeker en voor ieder onzer moeten zij ook een verlichting geweest zijn, een kostelooze belasting, want hoewel wij er later niet op te trotsen.

Het was zomer. Tegenover de ouders van J. D. op reis waren had hij een koepel boomen in den tuin, gelegen aan den buitenkant van de stad, waar nu een straat is. Er was een breede elvat voor, met

129. Eerste bladzijde van het handschrift ‘De nachtuil’, opgenomen in de verhalenbundel ‘Nachtgedaanten’, 1938.

1939.

Januari-februari: reis door Frankrijk.

Draagt het artikel ‘De vriendschappelijke uitgever’ bij aan het herinneringsalbum voor de uitgever J.M. Meulenhoff.

31 augustus: overhaast vertrek naar Nederland in verband met de oorlogsdreiging.

Benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

5 oktober: aankomst, via Gibraltar, Downsend en Londen, te Vlissingen.
Begint intensieve briefwisseling met Jan van Nijlen.

1940.

In Amsterdam voltooit hij ‘Mijnheer Oberon en Mevrouw’.

April: gaat naar Sestri Levante terug om te werken. Hoort op zijn heenreis in Parijs van de Duitse inval in Scandinavië, maar krijgt van de Franse autoriteiten geen vergunning langer in Parijs te blijven om de ontwikkelingen af te wachten en reist daarom door naar Italië.

Zomer: is niet in staat om aan een grote roman te werken; treft voorbereidingen voor een bloemlezing van literatuur over honden.

130. Zijn paspoort waarmee hij naar Italië reisde.

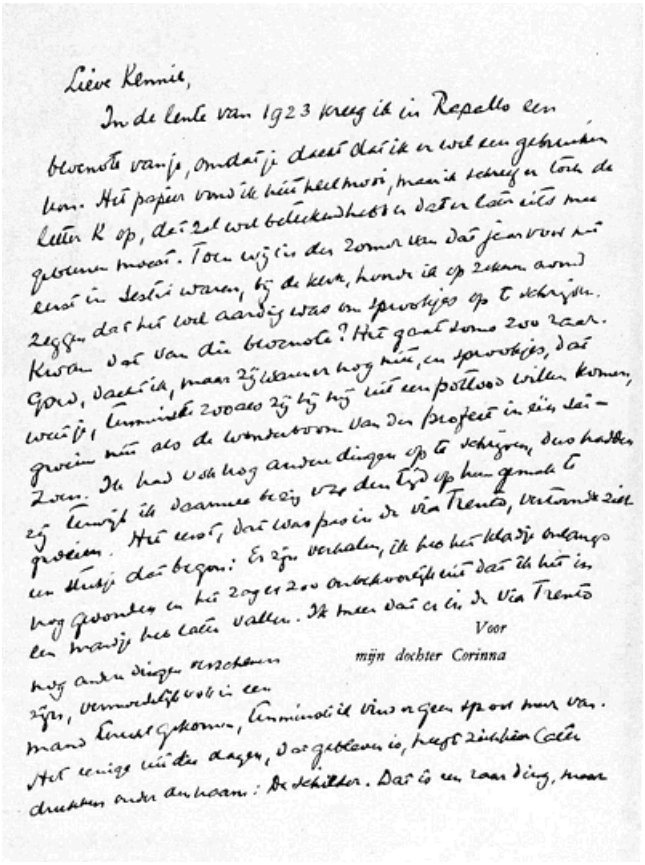
Lieve Kennie,
In de lente van 1923 kreeg ik in Rapallo een
bloemetje van je, omdat je dacht dat ik er wel een gebruiken
kon. Het papier vond ik héél hellmooi, maar ik schreef er toch de
letter K op, dat zal wel beleekenis hebben dat er later iets moet
gebeuren moest. Toen wij in den zomer van dat jaar voor de
eerst in Sestri waren, bij de kust, kwam ik op zekeren avond
zeggen dat het wel aardig was om sprookjes op te schrijven.
Kwam dat van die bloemetje? Het gaat dus nu 20 jaar.
Goed, dacht ik, maar zij kwamen nog niet, en sprookjes, dat
wordt 't, kwamen 20 jaar bij mij niet een postwoord willen komen,
geweigerd als de woestijnvorm van den profeet in zijn dei-
Zoon. Ik had toch nog andere dingen op te schrijven, dus hadden
zij terecht ik daarmee bezig was op den tijd op hun gemak te
proeven. Het eerst, dat was pas in de via Trento, vertaald zich
een stukje dat begon: Er zijn verhalen, ik heb het klaar ondanks
nog gebonden in het zeger 200 onbeschreven niet dat ik het in
een mandje hees later vallen. Ik meer dat er in de via Trento
Voor
nog andere dingen verschenen
mijn dochter Corinna
zijn, vermoedelijk ook in een
mand terecht gekomen, kennissen ik niets meer gezien spoor van.
Het enige uit die dagen, dat gebleven is, heet zinkbeker Colen
draagen onder den naam: De schilder. Dat is een aardig ding, waar

131. Opdracht in haar exemplaar van de verhalenbundel ‘Herinneringen van een dommen jongen’ voor zijn dochter Kennie.

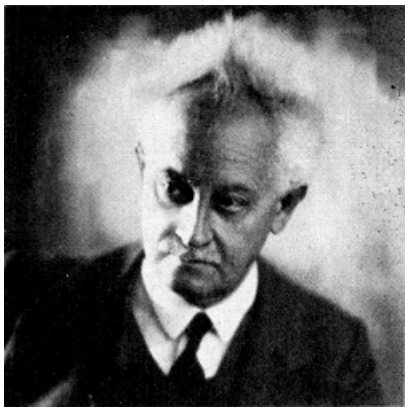

132. November 1938.

Er was eens een sloof
die met de nieuwe
bezem niet overweg kon
en de brui gaf van
vijftig jaren zwoegen,
roepend dat zij, als zij
gelijk ieder ander toch
aan haar eind moest
komen, eerst wilde weten
waartoe dat alles had
gediend.

133. Uit ‘De sloof en haar vragen’, opgenomen in ‘Herinneringen van een dommen jongen’.

> *Er was eens een sloof die met de nieuwe bezem niet overweg kon en de brui gaf van vijftig jaren zwoegen, roepend dat zij, als zij gelijk ieder ander toch aan haar eind moest komen, eerst wilde weten waartoe dat alles had gediend*.

Wie is gerechtigd vast
te stellen wat beter is,
de orde of de wanorde,
het werk of het spel van
de natuur?

134. Uit ‘Een spel der natuur’.

> *Wie is gerechtigd vast te stellen wat beter is, de orde of de wanorde, het werk of het spel van de natuur?*

De mensen leven met en
van en voor elkaar en
gaan langs elkaar
heen als schaduwen uit
een ander bestaan.

135. Uit ‘Voorbijgaande schaduwen’.

> *De mensen leven met en van en voor elkaar en gaan langs elkaar heen als schaduwen uit een ander bestaan.*

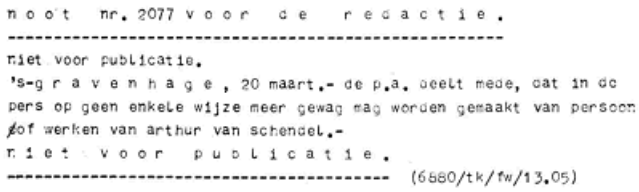

n o o t nr. 2077 v o o r d e r e d a c t i e .
---
niet voor publicatie.
's-g r a v e n h a g e , 20 maart.- de p.a. deelt mede, dat in de
pers op geen enkele wijze meer gewag mag worden gemaakt van personen
of werken van arthur van schendel.-
n i e t v o o r p u b l i c a t i e .
--- (6880/tk/fw/13.05)

136. Bericht van de ‘Presse Abteilung’ na het verschijnen van ‘Een spel der natuur’, 1942.

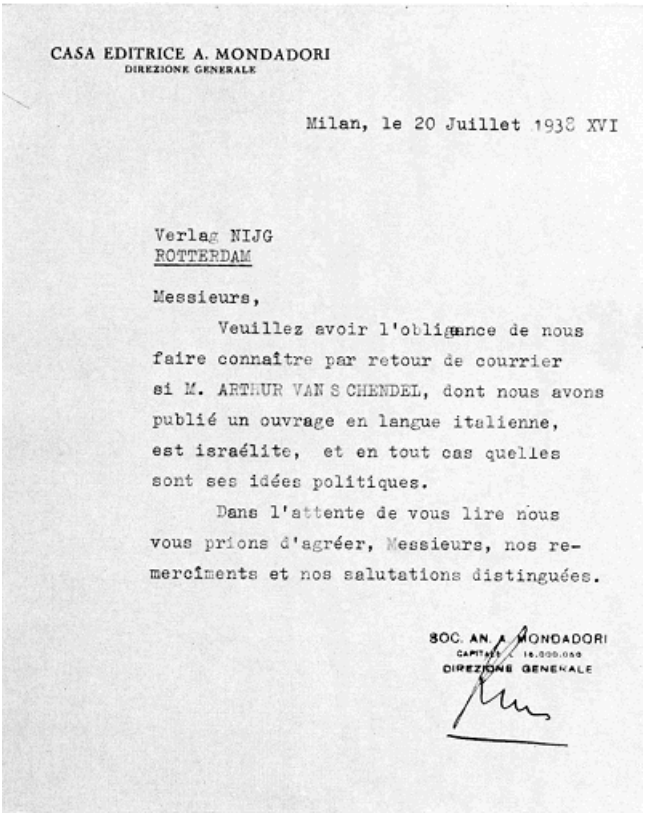

CASA EDITRICE A. MONDADORI
DIREZIONE GENERALE

Milan, le 20 Juillet 1938 XVI

Verlag NIJG
ROTTERDAM

Messieurs,

Veuillez avoir l'obligance de nous faire connaître par retour de courrier si M. ARTHUR VAN S CHENDEL, dont nous avons publié un ouvrage en langue italienne, est israélite, et en tout cas quelles sont ses idées politiques.

Dans l'attente de vous lire nous vous prions d'agréer, Messieurs, nos remerciments et nos salutations distinguées.

SOC. AN. A. MONDADORI
CAPITALE L. 18.000.000
DIREZIONE GENERALE

137. Informatie naar Van Schendels politieke gezindheid, gevraagd door een uitgever in Italië tijdens het bewind van Mussolini aan zijn Nederlandse uitgever.

1942.

Publiceert onder meer ‘Een spel der natuur’, welk boek een verbod oplevert om in bezet Nederland werken van hem te drukken, te herdrukken of zelfs maar te noemen. Ontvangt echter een extra subsidie van het Departement van Volksvoorlichting en Kunsten, welk bedrag hij na de oorlog terugbetaalt aan de Nederlandse regering.

1943.

Schrijft ‘Voorbijgaande schaduwen’ en ‘Een zindelijke wereld’, welk laatste boek hij in oktober 1945 echter weer terugneemt.

1944.

Werkt aan ‘Het oude huis’ en aan ‘De Nederlanden’. Moet vanwege bombardementen Sestri Levante verlaten en bivakkeert met vrouw en dochter in de omgeving. Heeft te kampen met een oogkwaal. Ter gelegenheid van zijn 70ste verjaardag worden in Nederland verspreide opstellen van hem clandestien onder de titel ‘Sparsa’ en in België het artikel ‘De dans van Binche’ uitgegeven.

April: een gedeeltelijke, tijdelijke verlamming.

Oktober: wordt door het Rode Kruis, dank zij bemiddeling van de Nederlandse regering, naar Nederland getransporteerd.

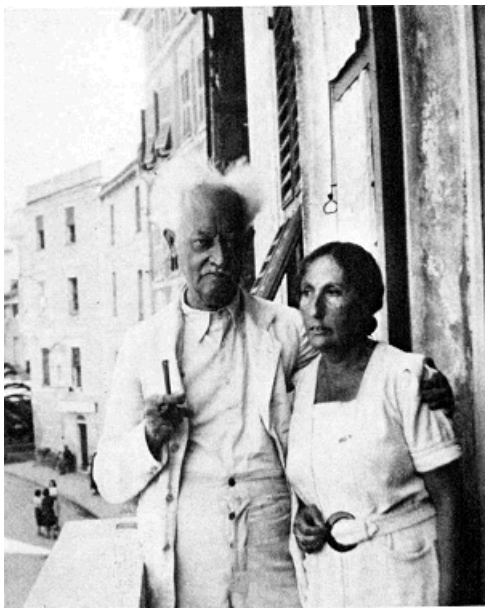

138. Met zijn vrouw tijdens de oorlogsjaren in Sestri Levante.

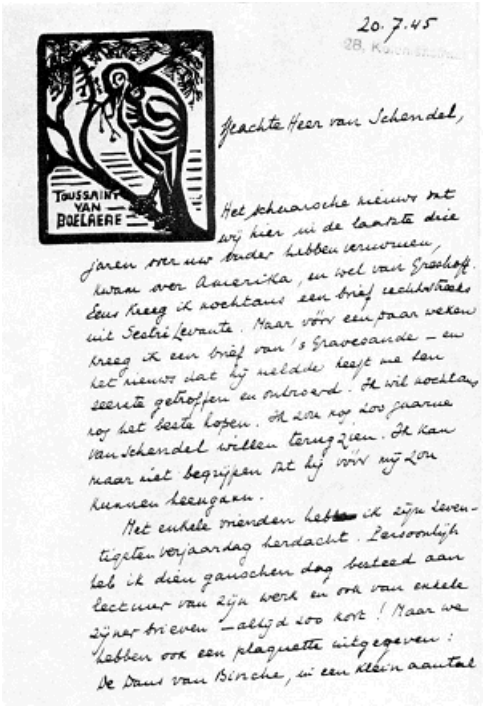
20.7.45
TOUSSAINT VAN BOELAERE
Geachte Heer van Schendel,
Het schoone nieuws dat
wij hier in de laatste drie
jaren over uw broer hebben vernomen,
kwam over Amerika, en wel van Graaf.
Eens kreeg ik rechtstreeks een brief uit Sestri Levante. Maar vóór een paar weken
kreeg ik een brief van 's Gravezande – en
het nieuws dat hij meldde, trof me diep
zeer het beste hopen. Ik zou nog zoo graag
van Schendel willen terugzien. Ik kan
maar niet begrijpen dat hij vóór mijn zoon
kunnen heengaan.
Het enkele mensen hebben ik zijn seven-
tigsten verjaardag herdacht. Persoonlijk
heb ik dien ganschen dag besteed aan
lectuur van zijn werk en ook van enkele
zijner brieven – altijd zoo rijk! Maar we
hebben ook een plaquette uitgegeven:
De dans van Binche, in een klein aantal

139. Brief van Toussaint van Boelaere bij het opzenden van 'De dans van Binche' aan de zoon van Van Schendel.

140. Brief uit Italië, verzonden op 17 januari 1944.

Deze uitgave van "De Dans van Binche„ kwam tot stand door de zorgen van Raymond Herreman, Jan van Nijlen, Maurice Roelants, Herman Teirlinck, F. V. Toussaint van Boelaere, August Vermeylen, en Georges Vriamont, als een Hulde aan den auteur Arthur van Schendel bij het bereiken van zijn zeventigsten verjaardag. Toelating werd den auteur, die te Cestri-Levante, door de Duitsche Nazis bezet, verblijf hield, niet gevraagd, noch auteursrechten betaald. De uitgave geschiedde dan ook bij overtreding van de wet op de auteursrechten, doch zij was het eenige middel om blijk te geven, op dien heugelijken dag, van aller bewondering en vriendschap voor den grootsten Nederlandschen schrijver van dezen tijd. Door Paul Roelants uit de 12 punt Erasmus-letter, in de Hoogere School van Bouw- en Sierkunsten gezet, op Hollandsch papier ‚Van Gelder Zonen' gedrukt, bedraagt de oplage 30 exemplaren, genummerd 1 tot 30. De nummers 1 tot 3 zullen Arthur van Schendel ter hand worden gesteld, met excuses voor den gepleegden aanslag op zijn rechten, zoodra ook Noord-Italië uit den nazigreep zal zijn bevrijd. Komt niet in den handel.

141. Colofon van de Belgische clandestiene uitgave, 1944.

Deze uitgave van 'De Dans van Binche' kwam tot stand door de zorgen van Raymond Herreman, Jan van Nijlen, Maurice Roelants, Herman Teirlinck, F.V. Toussaint van Boelaere, August Vermeylen, en Georges Vriamont, als een Hulde aan den auteur Arthur van Schendel bij het bereiken van zijn zeventigsten verjaardag. Toelating werd den auteur, die te Cestri-Levante, door de Duitsche Nazis bezet, verblijf hield, niet gevraagd, noch auteursrechten betaald. De uitgave geschiedde dan ook bij overtreding van de wet op de auteursrechten, doch zij was het eenige middel om blijk te geven, op dien heugelijken dag, van aller bewondering en vriendschap voor den grootsten Nederlandschen schrijver van dezen tijd. Door Paul Roelants uit de 12 punt Erasmus-letter, in de Hoogere School van Bouw- en Sierkunsten gezet, op Hollandsch papier 'Van Gelder Zonen' gedrukt, bedraagt de oplage 30 exemplaren, genummerd 1 tot 30. De nummers 1 tot 3 zullen Arthur van Schendel ter hand worden gesteld, met excuses voor den gepleegden aanslag op zijn rechten, zoodra ook Noord-Italië uit den nazigreep zal zijn bevrijd. Komt niet in den handel.

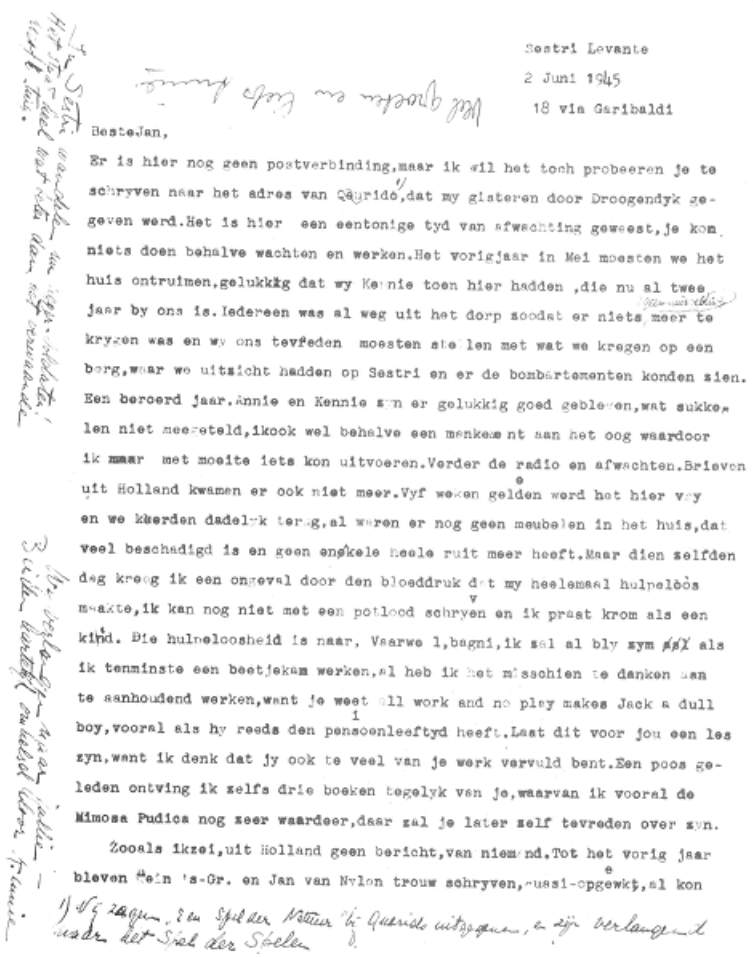

Sestri Levante
2 Juni 1945
18 via Garibaldi

BesteJan,

Er is hier nog geen postverbinding,maar ik wil het toch probeeren je te schryven naar het adres van Cauridó,dat my gisteren door Droogendyk gegeven werd.Het is hier een eentonige tyd van afwachting geweest,je kom niets doen behalve wachten en werken.Het vorigjaar in Mei moesten we het huis ontruimen,gelukkig dat wy Kennie toen hier hadden ,die nu al twee jaar by ons is.Iedereen was al weg uit het dorp zoodat er niets meer te kryten was en wy ons tevreden moesten stellen met wat we kregen op een berg,waar we uitzicht hadden op Sestri en er de bombartementen konden zien. Een bercerd jaar.Annie en Kennie zyn er gelukkig goed geblecven,wat sukkelen niet meegeteld,ikcok wel behalve een menkeunt aan het oog waardoor ik maar met moeite iets kon uitvoeren.Verder de radio en afwachten.Brieven uit Holland kwamen er ook niet meer.Vyf weken gelden werd het hier vry en we kwerden dadelyk terug,al waren er nog geen meubelen in het huis,dat veel beschadigd is en geen enkele heele ruit meer heeft.Maar dien zelfden dag kreeg ik een onreval door den bloeddruk dat my heelemaal hulpeloos maakte,ik kan nog niet met een potlood schryven en ik praat krom als een kind. Die hulpeloosheid is naar, Vaarwel,bagni,ik zal al bly zyn als ik tenminste een beetjekan werken,al heb ik het misschien te danken aan te aanhoudend werken,want je weet all work and no play makes Jack a dull boy,vooral als hy reeds den pensoenleeftyd heeft.Laat dit voor jou een les zyn,want ik denk dat jy ook te veel van je werk vervuld bent.Een poos geleden ontving ik zelfs drie boeken tegelyk van je,waarvan ik vooral de Mimosa Pudica nog zeer waardeer,daar zal je later zelf tevreden over zyn.

Zoosals ikzei,uit Holland geen bericht,van niemand.Tot het vorig jaar bleven Hein 's-Gr. en Jan van Nylon trouw schryven,nuusi-opgewkt,al kon

je merken wat ze te verduren hadden.Jan v.N.'s zoon gedeporteerd.Hein honger.Van en over anderen weet ik niets.We zullen er veel veranderd vinden,velen vergrysd en vermagerd.

Ik zie uit naar een bericht van je,misschien is er al een onderweg. Of je dadelyk naar Kaapstad terugkeert of eerst naar Holland komt? Atie zal toch ook wel naar Holland en vrienden verlangen.De Nykerks hebben in Barneveld opgesloten gezeten,maar wat er het laatse jaar met ze gebeurd is weten we niet.Wy wachten met ongeduld dat wy zelf naar Holland kunnen,dat zal nog wel een paar maanden duren.Wy hopen dat we jullie daar zullen zien.Intusschen voor allen i de allerhartelykste groeten van ons drieën

je

Arthur

142

143. Op de terugreis naar Nederland, Genua, oktober 1945.

Kleindochter Van Schendel onthult borstbeeld

(Van een onzer verslaggevers)

ELIE VAN SCHENDEL heeft vanochtend in het Leidseboje te Amsterdam het door de beeldhouwer J. G. Wertheim gemaakte borstbeeld van haar grootvader onthuld. Het bronzen beeld is op een eenvoudige sokkel geplaatst, in het plantsoen tegenover Lido. Deze plaats, zo zei wethouder mr A. de Roos, heeft in verband met Van Schendel een bijzondere betekenis. Wanneer de schrijver in Amsterdam logeerde, woonde hij altijd op de Leidsekade. Hij ging dan de kranten lezen in het Parkhôtel en liep, op weg daarheen, door het Leidseboje langs de plek, waar nu het beeld is geplaatst.

„Bij het werk van Van Schendel denkt men in de eerste plaats aan de sfeer van parken, buitenlucht en bloemen," zei de wethouder, „en niet aan het stadsgerucht. Moge deze onderbreking in het gewoel van de grote stad een aanleiding geven tot bezinning op het werk van Arthur van Schendel."

Overigens bleek bij de omstanders — toevallige voorbijgangers en belangstellenden — hier en daar enig misverstand omtrent de identiteit van de geëerde te bestaan. Zo stond naast de dichter A. Roland Holst — ook aanwezig — een onbekend gebleven Amsterdammer, die zijn buurman vroeg: „Wie is dat?" wijzend op het beeld. „Van Schendel," zei Roland Holst. „O," zei de man. „Ik dacht dat het Roland Holst was". „Nee," zei Roland Holst, „die leeft nog."

Een warm zonnetje dat door de regengordijnen was gebroken, deed het fraaie beeld van Van Schendel op zijn voordeligst uitkomen. De weduwe, kinderen en kleinkinderen van de schrijver bleven met de wethouder nog geruime tijd het bescheiden monument beschouwen.

144. Verslag van de onthulling in het Handelsblad. Elie van Schendel onthult met hulp van wethouder A. de Roos het borstbeeld aan de Stadhouderskade bij het Leidse Bosje.

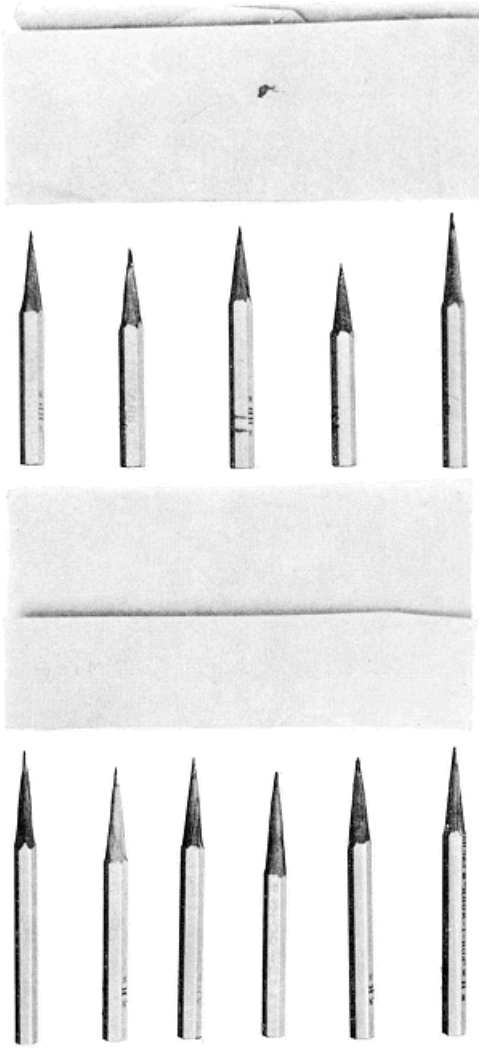

145. Als Van Schendel een boek had afgemaakt, bewaarde hij de daarvoor gebruikte potloden in een envelop.

1946.

Voorjaar: publiceert ‘Het oude huis’ en het gedicht ‘De Nederlanden’. Heeft hartklachten en moet een rustkuur ondergaan. Werkt aan zijn laatste roman, die hij niet meer zal voltooien. Maakt een val en breekt zijn heupbeen, waardoor zijn weerstandsvermogen ernstig wordt aangetast.

11 september: overlijdt te Amsterdam.

1947.

Ontvangt postuum de P.C. Hooftprijs.

1948-1954.

Postuum verschijnen nog een zestal ongepubliceerde boeken van hem.

1952.

Februari: onthulling van een bronzen borstbeeld van Van Schendel aan de Stadhouderskade te Amsterdam, dat in opdracht van de gemeente door J.G. Wertheim vervaardigd is.

1976.

Mei: het eerste deel van zijn ‘Verzameld werk’ verschijnt.

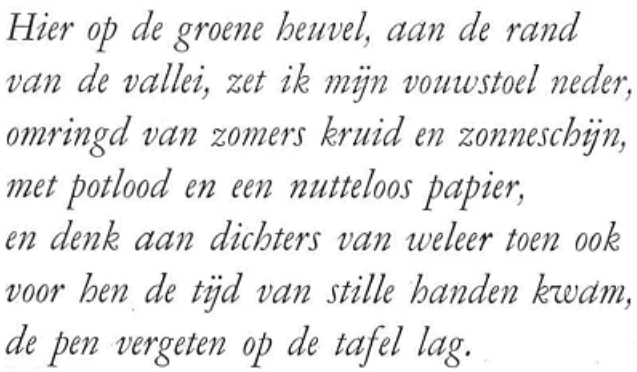
Hier op de groene heuvel, aan de rand
van de vallei, zet ik mijn vouwstoel neder,
omringd van zomers kruid en zonneschijn,
met potlood en een nutteloos papier,
en denk aan dichters van weleer toen ook
voor hen de tijd van stille handen kwam,
de pen vergeten op de tafel lag.

146. Uit ‘De groene heuvel’, opgenomen in ‘Herdenkingen’.

Hier op de groene heuvel, aan de rand
van de vallei, zet ik mijn vouwstoel neder,
omringd van zomers kruid en zonneschijn,
met potlood en een nutteloos papier,
en denk aan dichters van weleer toen ook
voor hen de tijd van stille handen kwam,
de pen vergeten op de tafel lag.

bibliografie

VERHALEND PROZA

1896	DROGON	
1899	DE SCHOONE JACHT	
1904	EEN ZWERVER VERLIEFD	
1907	EEN ZWERVER VERDWAALD	
1908	DE SCHOONE JACHT	*vermeerderde herdruk*
1913	DE BERG VAN DROOMEN	
1916	DE MENSCH VAN NAZARETH	
1917	VERHALEN	*vermeerderde herdruk van 'De schoone jacht', 1908*
1921	DER LIEFDE BLOESEMS	
1922	SAFIJA ROSE-ANGÉLIQUE, DE DROOMERS VAN DE LIEFDE	
1923	ANGIOLINO EN DE LENTE BLANKE GESTALTEN	
1925	VERDICHTSEL VAN ZOMERDAGEN	
1927	MERONA EEN EDELMAN	
1928	HUON OF OVER DEN HOND FRATILAMUR	
1929	FLORENTIJNSCHE VERHALEN	
1930	HET FREGATSCHIP JOHANNA MARIA	
1931	EEN EILAND IN DE ZUIDZEE BIJBELSCHE VERHALEN	
1932	JAN COMPAGNIE	
1933	DE WATERMAN	
1934	HERINNERINGEN VAN EEN DOMMEN JONGEN	
1935	EEN HOLLANDSCH DRAMA	
1936	AVONTURIERS DE RIJKE MAN	

1937	BOEKEN DE GRAUWE VOGELS	
1938	DE ZOMERREIS NACHTGEDAANTEN DE WERELD EEN DANSFEEST	
1939	DE ZEVEN TUINEN ANDERS EN EENDER	
1940	MIJNHEER OBERON EN MEVROUW	
1941	DE FAT, DE NIMF EN DE NUF DE MENSCHENHATER	
1942	DE WEDERGEBOORTE VAN BEDELMAN EEN SPEL DER NATUUR	
1946	HET OUDE HUIS	
1948	MENSCHEN EN HONDEN VOORBIJGAANDE SCHADUWEN	*bloemlezing*
1950	EEN ZINDELIJKE WERELD	
1951	DE PLEIZIERVAART	
1976	VERZAMELD WERK, DEEL 1 VERZAMELD WERK, DEEL 2 VERZAMELD WERK, DEEL 3	*bezorgd door Bittremieux, Huygens, Huygens-Wijma, Corinna van Schendel, Scholten, Vergeer en Veurman*

binnenkant achterplat

BESCHOUWEND PROZA

1910	SHAKESPEARE	
1924	OUDE ITALLAANSCHE STEDEN	
1927	VERLAINE	
1950	HERDENKINGEN	*gedeeltelijke herdruk met eerste publikatie van 'Dromen'*
1954	BEGRIP EN KLAARHEID OVER BOEKEN	

POËZIE

1946	DE NEDERLANDEN	
1950	HERDENKINGEN	*gedeeltelijke herdruk met eerste publikatie van 'Herdenkingen'*

TONEEL

1919	PANDORRA	

VERTALINGEN EN BEWERKINGEN

1904	MINNEBRIEVEN VAN EEN PORTUGEESCHE NON	*Alcoforado*
1920	TRISTAN EN ISOLDE	

OVER ARTHUR VAN SCHENDEL VERSCHEEN AFZONDERLIJK:

1909	ZWERVERS	*Verdeyen, overdruk*
1934	ARTHUR VAN SCHENDEL.	*Greshoff*
	AANTEEKENINGEN OVER JAN COMPAGNIE EN DE WATERMAN ARTHUR VAN SCHENDEL	*Greshoff*

1936	BIBLIOGRAPHIE VAN ARTHUR VAN SCHENDEL	*'s-Gravesande, overdruk*
1942	OVER ARTHUR VAN SCHENDEL. WEINIGE WOORDEN OVER EEN LEVENSLANGE LIEFDE OVER ARTHUR VAN SCHENDEL	*Werumeus Buning, prospectus* *Greshoff*
1944	ARTHUR VAN SCHENDEL. ZIJN WERK EN ZIJN BETEEKENIS	*Pulinckx*
1945	LOF VAN ARTHUR VAN SCHENDEL	*Batten e.a.*
1949	ARTHUR VAN SCHENDEL. ZIJN LEVEN EN WERK	*'s-Gravesande*
1950	ARTHUR VAN SCHENDEL, HET FREGATSCHIP JOHANNA MARIA	*Apeldoorn en Rebel*
1961	ARTHUR VAN SCHENDEL HET WERK VAN ARTHUR VAN SCHENDEL	*Noë* *Van Heerikhuizen, dissertatie*
1962	ARTHUR VAN SCHENDEL, HET OUDE HUIS	*Apeldoorn, Hardy, Rebel en Schepers*
1965	MEDEDELINGSVORMEN BIJ ARTHUR VAN SCHENDEL	*Van Eijk*
1969	ARTHUR VAN SCHENDEL. PESSIMIST TEGEN WIL EN DANK	*Van Heerikbuizen*
1976	BESCHOUWINGEN OVER ARTHUR VAN SCHENDEL	*Kloos, Diepenbrock, Van Heerikhuizen, Van Boeschoten, Du Perron, Ter Braak, Verheul, Vestdijk en Van Nijlen*